

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН  
Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ  
Завідувач кафедри  
\_\_\_\_\_ О.В. Стрельцова  
« \_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2022 р.

**ДИПЛОМНА РОБОТА**  
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ  
«БАКАЛАВР»  
спеціальності 293 «Міжнародне право»

Тема: **МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ  
ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**

Виконавець: Акопян Гаяне Гарніківна

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Замула А.Ю.

Нормоконтролер: викладач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Головатенко М.Ю.

Київ, 2022

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП.....</b>	<b>4</b>
<b>РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРАВА ДИТИНИ» ТА «ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ».....</b>	<b>8</b>
.....	
1.1. Сутність та змістовні характеристики поняття права дитини.....	8
1.2. Поняття збройного конфлікту в міжнародному гуманітарному праві.....	9
<b>РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ</b>	<b>18</b>
.....	
2.1. Загальний захист прав дітей під час збройного конфлікту відповідно до норм міжнародного гуманітарного права.....	18
2.2. Особливий захист прав дітей під час збройного конфлікту відповідно до Женевських Конвенцій 1949 р.....	20
2.3. Загальний та особливий захист прав дітей відповідно до Додаткових Протоколів до Женевських Конвенцій 1949 р.....	26
<b>РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ У СВІТЛІ СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА.....</b>	<b>31</b>
3.1. Заборона призову дітей до армії та участі у бойових діях під час збройного конфлікту.....	31
3.2. Захист прав дітей-військовополонених під час збройного конфлікту.....	35
3.3. Міжнародний досвід у сфері захисту прав дітей під час збройного конфлікту .....	39

3.4. Захист прав дітей під час збройного конфлікту на Сході України...45

**ВИСНОВКИ.....53**

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....58**

## ВСТУП

**Актуальність теми дослідження.** Особливе місце в комплексі прав людини займають права дітей, тому що вони є менш захищеною групою населення. Будучи невід'ємною частиною прав людини, вони повною мірою не реалізуються в жодній державі.

Війна має жахливий вплив на окремих людей і спільноти в усьому світі. Простіше кажучи: збройні конфлікти вбивають людей. Все більше і більше мирних жителів, у тому числі дітей, зазнають насильства війни, гинуть і тяжко поранені, не кажучи вже про довгострокові шрами психічного здоров'я, які викликають конфлікти.

Збройні конфлікти можуть занапастити населення, припиняючи доступ до медичної допомоги та іншої життєво важливої інфраструктури, не даючи дітям ходити до школи та розділяти сім'ї. Дітей у всьому світі все ще вербують до збройних сил, а згвалтування та сексуальні насильства над дітьми продовжують використовуватися як «зброя» війни. Рада Безпеки ООН щорічно публікує список найгірших державних правопорушників, коли йдеться про права дітей у збройних конфліктах.

Захист дитини був постійною турботою міжнародної спільноти протягом усього двадцятого століття. Проте особливо з 1979 року (Рік дитини) інтерес у світі до зазначеної проблематики посилюється. Сьогодні ця тема є надзвичайно актуальною для України, через війну розпочату Росією 24-ого лютого 2022 року. Величезна кількість дітей зазнали наслідків військових дій і тому механізми їх захисту є важливим питанням, що постало в цій війні.

Діти є одними з найбільш уразливих серед жертв збройних конфліктів або їх наслідків. За останні роки інтерес до захисту дітей значно зріс. Більша

частина цього інтересу є результатом висвітлення в ЗМІ подій у всьому світі та, як наслідок, суспільної уваги до них.

Після 1979-ого року з'явилося багато нових організацій, які присвячують весь свій час і зусилля захисту інтересів дітей. Як на міжнародному, так і на регіональному рівні готуються нові правові інструменти для забезпечення дітей підвищеним захистом.

**Теоретичною основою дослідження** є Женевська конвенція щодо захисту цивільних осіб під час війни (1949), Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (1929), Додатковий протокол до неї та рішення міжнародних судових установ (1977).

При написанні дипломної роботи були використані наукові праці українських та зарубіжних вчених, зокрема: В.П. Базова, Ю.О. Волошина, В.Ю. Калугіна, М.І. Карпенка, Т.Р. Короткого, І.І. Котлярова, А.Ю. Замули, І.І. Лукашука та інших.

**Мета і завдання дослідження.** Метою дипломної роботи є дослідження проблем захисту прав дитини під час збройного конфлікту.

Для досягнення поставленої мети визначені наступні завдання дослідження:

- Проаналізувати ключові поняття збройного конфлікту;
- Розкрити поняття прав дитини у міжнародному гуманітарному праві;
- Розкрити поняття міжнародного протиправного акту за міжнародним правом;
- Проаналізувати та дослідити загальний та особливий захист дітей, що становлять цивільне населення відповідно до Женевської Конвенції;
- Зробити детальний аналіз загального та особливого захисту дітей, що становлять цивільне населення відповідно до Додаткового Протоколу до Женевської Конвенції;
- Проаналізувати захист дітей комбатантів відповідно до Міжнародного гуманітарного права;

- Проаналізувати заборону призову дітей до армії та участі у бойових діях під час збройного конфлікту;
- Дослідити захист прав дітей-військовополонених під час збройного конфлікту;
- Описати міжнародний досвід у сфері захисту прав дітей під час збройного конфлікту;
- Проаналізувати захист прав дітей під час збройного конфлікту на Сході України.

**Об'єкт дослідження** – міжнародні правовідносини, пов'язані з захистом прав дітей в умовах збройного конфлікту.

**Предмет дослідження** – міжнародно-правовий захист прав дітей в умовах збройного конфлікту.

**Методологічну основу** дипломного дослідження складає сукупність засобів і прийомів наукового пізнання. До них належать загально-філософські, загальнонаукові та спеціальні методи, які забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмету. З урахуванням специфіки мети і завдань дослідження використовувалися наступні методи: структурно-функціональний та формально-юридичний метод – у процесі тлумачення положень міжнародно-правових актів та доктрини у досліджуваній сфері; історико-правовий метод – задля опрацювання та висвітлення юридичних процесів, які відбувались раніше; порівняльно-правовий метод застосовувався при дослідженні сутнісних ознак та відмінностей правового регулювання певних відносин у законодавствах різних держав.

**Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.** Теоретичне значення одержаних результатів полягає у тому, що положення і висновки дипломної роботи доповнюють сучасні дослідження у сфері захисту прав дітей під час збройного конфлікту. Висновки й положення дипломної роботи можуть слугувати підґрунтям та сприяти подальшому розвитку науки міжнародного публічного права у вказаній сфері.

Робота має цільову практичну спрямованість. Сформовані теоретичні положення та висновки можуть бути використані при написанні підручників, навчальних посібників і методичних розробок з навчальних курсів та дисциплін «Міжнародне публічне право», «Актуальні проблеми міжнародного публічного права» тощо для студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів.

**Апробація результатів дослідження.** За результатами наукового дослідження було апробовано та опубліковано дві статті у межах наступних науков-практичних конференцій:

- «International legal protection of children's rights in the conditions of armed conflict» (LXXXIX Міжнародна інтернет – конференція «Весняні наукові читання – 2022», 4.05.2022, м. Івано-Франківськ).

- Міжнародно-правовий захист прав дітей в умовах збройного конфлікту ( XXII Міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки», 25.04.2022, НАУ, м. Київ).

Структура та обсяг дипломної роботи зумовлена предметом, метою та завданнями дослідження. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, якими охоплюються десять підрозділів та висновків. Загальний обсяг дипломної роботи – 64 сторінок, у тому числі список використаних джерел 67.

## **РОЗДІЛ 1**

### **МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРАВА ДИТИНИ» ТА «ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ»**

#### **1.1. Сутність та змістовні характеристики поняття права дитини**

Етимологічно термін «дитина» походить від латинського *infans*, що означає «той, хто не говорить». У римлян цим терміном позначали дитину від народження до 7 років.

Це поняття розвивалося протягом століть і культур, щоб нарешті позначити людину від народження до настання дорослого життя. Але такий погляд на дитину був широким, і вік більшості різнився від культури до культури.

Конвенція про права дитини 1989 року дає більш точне визначення цього терміну: «Дитиною є будь-яка особа віком до вісімнадцяти років, яка відповідно до законодавства, що застосовується до дитини, досягла повноліття».

Ідея, згідно з цим визначенням і всіма законами про благополуччя дітей, полягає в тому, що дитина – це людина з правами та гідністю.

Що характеризує дитину, так це її юний вік і вразливість. Дійсно, дитина дорослішає, а отже, це майбутній дорослий, який не має засобів захисту.

Тому дитина має бути об'єктом особливого інтересу та особливого захисту. Права дитини були визнані після Першої світової війни з прийняттям Женевської декларації 1924 р. Процес визнання прав дитини продовжився завдяки ООН з прийняттям у 1959 р. Декларації прав дитини.



Визнання інтересів і прав дитини стало реальністю 20 листопада 1989 року з прийняттям Міжнародної конвенції про права дитини, яка є першим юридично обов'язковим міжнародним документом, який визнає всі основні права дитини та механізми захисту цих прав.

Права дитини – це права людини. Вони захищають дитину як особистість. Як і права людини, права дитини складаються з основних гарантій і основних прав людини.

Права дитини визнають основні гарантії для всіх людей: право на життя, принцип недискримінації, право на гідність через захист фізичної та психічної недоторканності (захист від рабства, катувань і жорстокого поводження тощо).

Права дитини — це громадянські та політичні права, такі як право на особистість, право на громадянство тощо.

До прав дитини належать економічні, соціальні та культурні права, такі як право на освіту, право на гідний рівень життя, право на здоров'я тощо. До прав дитини належать права особистості: право на проживання з батьками, право на освіту, право на захист тощо. Права дитини включають колективні права: права дітей-біженців та дітей-інвалідів, дітей меншин або корінних народів. Права дитини – це права людини, які спеціально адаптовані для дитини, оскільки враховують її особливості та потреби, характерні для її віку. Ці права враховують потреби в розвитку дитини. Таким чином, діти мають право жити і розвиватися належним чином фізично та інтелектуально.

Права дитини включають задоволення основних потреб для правильного розвитку дитини, таких як доступ до повноцінного харчування, необхідного догляду, освіти тощо [4, с. 155].

Ці права стосуються вразливої природи дитини. Вони вказують на необхідність їх захисту. Це означає надання спеціальної допомоги та захисту відповідно до їх віку та рівня зрілості.

## **1.2. Поняття збройного конфлікту в міжнародному гуманітарному праві**

Міжнародне гуманітарне право визнає дві категорії збройних конфліктів. Розпізнавальною ознакою тут служить державний кордон: війна між двома або більшим числом держав вважається міжнародним збройним конфліктом, а збройні зіткнення, що відбуваються в межах території однієї держави, – не міжнародними (внутрішніми) збройними конфліктами (звичайно їх називають громадянськими війнами). Виключенням є ситуація, коли народ повстає проти колоніального панування, здійснюючи своє право на самовизначення: із прийняттям Протоколу I, національно-визвольні війни стали вважатися міжнародними збройними конфліктами.

Норми Женевських конвенцій разом з Додатковими протоколами містять 20 положень по збройних конфліктах неміжнародного характеру й 500 статей по міжнародних війнах. У період ведення бойових дій, важливим є питання про співвідношення міжнародного гуманітарного права, що застосовується в збройних конфліктах, з воєнною необхідністю. Доктрина воєнною необхідністю дозволяє обґрунтовувати будь-яке порушення норм міжнародного права – звірства фашистської Німеччини у Великій Вітчизняній війні, бомбардування Хіросіми й Нагасакі, війну у В'єтнамі, агресію проти Югославії, Афганістану, Іраку. Сучасне міжнародне право й правові системи більшості держав світу забороняють агресивні війни й пропаганду війни. Пішли в минуле «право на війну», «право переможця», такі поняття, як «контрибуція», «сфери впливу».

Їм на зміну прийшли принципи мирного вирішення міжнародних суперечок, заборони застосування сили або погрози силою, дотримання й поваги суверенітету держав. Однак це не означає, що війни вже виключені з життя людського суспільства. Війни в Кореї, вторгнення США в Гренаду (1983) і Панаму (1989), багаторічна війна Ізраїлю проти арабських держав, ірано-іракська війна, збройне втручання США в Афганістані, в Іраку, війни на територіях колишнього СРСР – це не повний перелік воєн, що забрали

мільйони людей [4, с. 160]. Правове регулювання збройних конфліктів неміжнародного характеру. Збройним конфліктом неміжнародного характеру називається збройне протистояння, що має місце в межах території держави, між урядом, з одного боку, і збройними повстанськими групами – з іншого. У протистоянні проти сторін беруть участь урядові війська, з одного боку, а з іншого – суб'єктами, що входять до складу збройних загонів, можуть бути повстанці, заколотники, революціонери, сепаратисти, борці за волю. Метою їх боротьби є прагнення захопити владу, домогтися більшої автономії в межах держави, або що борються за відокремлення й створення власної, незалежної держави.

Керівництво по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України визначає внутрішній збройний конфлікт (збройний конфлікт неміжнародного характеру), як зіткнення на території держави збройних сил уряду з антиурядовими організованими збройними загонами.

Причинами виникнення збройних конфліктів неміжнародного характеру є: – порушення прав меншостей населення держав; – недотримання прав людини й громадянина з боку державних органів влади; – нездатність публічної влади управляти країною, забезпечувати законність і правопорядок у країні, у результаті чого різні угруповання населення починають між собою боротьбу за владу; – конфесіональні протиріччя між різними релігіями; – націоналізм, расизм, нетерпимість до інших народів [5, с. 372].

Загальна стаття 2 Женевських конвенцій 1949 року говорить, що: «На додаток до положень, які мають застосовуватися в мирний час, ця Конвенція застосовується до всіх випадків оголошеної війни або будь-якого іншого збройного конфлікту, який може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо воєнний стан не визнається однією з них [6, с. 344].

Можливості міжнародного співтовариства втручатися в процеси, що відбуваються всередині країни, обмежені правом держав на невтручання й суверенітет. Держави при вирішенні внутрішніх проблем, не терплять втручання у свої внутрішні справи, інших держав. Виходячи із принципу суверенітету, держава має право по-своєму розсуду вирішувати всі внутрішні конфлікти, у тому числі й із застосуванням збройних сил. Якщо вести мову про право держав додержуватися норм міжнародного гуманітарного права в період збройного конфлікту, суть якого полягає в праві відповідного уряду за своїм розсудом вирішувати внутрішні проблеми. Тому твердження, що міжнародне гуманітарне право слід в обов'язковому порядку розповсюдити на ситуації збройного протиборства всередині країни, не має правової основи.

Необхідно створити такий міжнародний правопорядок, при якому державам буде вигідно проектувати норми міжнародного гуманітарного права на внутрішньо-національні відносини. Такими умовами можуть бути:

– по-перше, усвідомлення державами того, що неконтрольоване насильство й смертоносна зброя завдають під час громадянських воєн такі ж страждання й руйнування, як і під час воєн між державами;

– по-друге, після Другої світової війни великий розвиток одержала ідея прав людини. Міжнародне право в галузі захисту прав людини цілком свідомо й обмірковано «втручається» у внутрішні справи держав.

При всіх відмінностях між гуманітарним правом, що застосовується під час неміжнародних збройних конфліктів, і правом людини не слід забувати, що й те й інше право мають загальну мету – забезпечити повагу людської гідності при всіх обставинах. Джерелами міжнародного гуманітарного права, що застосовуються в період збройного конфлікту неміжнародного характеру, є:

- по-перше, загальна ст. 3, чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. Важливість даної статті визначена тим, що вона являє собою перелік правил, які, як було заявлено Міжнародним судом у його розв'язку

від 27 червня 1986 р. з приводу суперечки між Нікарагуа й США, є вираженням принципів гуманності. Стаття 3 має обов'язковий характер не тільки в якості норми міжнародного договірного права, але й як вираження загальних (неписаних) принципів права. Це, безумовно, обов'язковий закон: *jus cogens*. У той же час нормативний зміст ст. 3 обмежено: у ній містяться лише кілька правил, що стосуються захисту людей від безпосередніх наслідків воєнних дій;

- по-друге, Додатковий протокол II до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., прийнятий 8 червня 1977 р. Протокол складається з 28 статей і розвиває положення загальної ст. 3, він розширює гуманітарний захист під час громадянських воєн. Однак ст. 3 застосовується в усій повноті для учасників Женевських конвенцій і носить обов'язковий характер, особливо для держав, що не ратифікували Протокол II. Вперше в історії права, що відноситься до внутрішніх конфліктів, Протокол II кодифікує заборону нападати на цивільне населення й застосовувати силу (проти окремих цивільних осіб);

Збройні конфлікти неміжнародного характеру – це всі, що не підпадають під дію ст. 1 Додаткового протоколу збройні конфлікти, що відбуваються та території будь-якої держави «між її збройними силами або іншими організованими збройними групами, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, здійснюють такий контроль над частиною її території, який дозволяє їм здійснювати безперервні й погоджені військові дії й застосовувати положення Протоколу II, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру».

Особи, що входять до складу таких груп, борються з метою захоплення влади, досягнення більшої автономії в межах держави. Відстоюють право на відокремлення й державотворення. Поняття «неміжнародний збройний конфлікт», а також критерії, що характеризують його, закріплено в Додатковому протоколі II 1977 р. до Женевських конвенцій 1949 р. Згідно зі ст. 1 цього Протоколу, під неміжнародним збройним конфліктом

розуміються всі, що не підпадають під дію ст. 1 Додаткового протоколу I збройні конфлікти, що відбуваються на території якої-небудь держави [11, с. 252]. Конфлікти «між її збройними силами й антиурядовими збройними силами або іншими організованими збройними групами, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, здійснюють такий контроль над частиною її території, який дозволяє їм здійснювати безперервні й погоджені військові дії й застосовувати справжній Протокол».

За змістом наведеного визначення, Додатковий протокол II охоплює лише конфлікти збройних сил (тобто законного уряду держави – «Високої договірної сторони»), із силами заколотників. Збройний конфлікт неміжнародного характеру, відрізняється від міжнародного збройного конфлікту:

а) наявністю ворожих організованих дій між протиборчими силами тієї самої держави;

б) фактичною участю в бойових діях збройних сил протиборчих сторін, включаючи поліцейські підрозділи;

в) застосування зброї;

г) колективний характер виступів (окремі антиурядові виступи, випадки порушення конституційного ладу в країні, виникнення обстановки внутрішньої напруженості не належать до категорії збройного конфлікту неміжнародного характеру);

д) певний ступінь організованості повстанців і наявність органів, відповідальних за їхні дії;

е) володіння частиною території відповідної держави, контроль над нею (повсталі повинні мати не тільки частину території, але й ефективно здійснювати на ній функції влади, у тому числі планувати й вести військові дії);

ж) невелика тривалість і безперервність збройного конфлікту.

Окремі, епізодичні виступи недостатньо організованих груп не можуть розглядатися як збройні конфлікти неміжнародного характеру. До збройних конфліктів неміжнародного характеру відносяться всі громадянські війни й

внутрішні конфлікти, що виникають зі спроб державних переворотів. Ці конфлікти відрізняються від міжнародних збройних конфліктів насамперед тим, що в останніх обидві воюючі сторони є суб'єктами міжнародного права, у той час як у громадянській війні воюючою стороною зізнається лише центральний уряд [12, с. 496].

Держави не повинні втручатися у внутрішні конфлікти на території іншої держави. Однак на практиці здійснюються певні збройні заходи, що одержали назву «гуманітарної інтервенції». Такими були охарактеризовані збройні акції в Сомалі й Руанді, які мали за мету призупинення там внутрішньо-збройний конфлікт.

Конвенція також застосовується до всіх випадків часткової або повної окупації території Високої Договірної Сторони, навіть якщо ця окупація не зустрічає збройного опору [6, с.2]».

Відповідно до цього положення, міжнародні збройні конфлікти - це ті конфлікти, які виступають проти Високих Договірних Сторін, тобто держав. Міжнародний збройний конфлікт виникає, коли одна або кілька держав вдаються до збройної сили проти іншої держави, незалежно від причин або інтенсивності цього протистояння. Відповідні норми МГП можуть застосовуватися навіть за відсутності відкритих бойових дій. Більше того, не потрібно офіційного оголошення війни чи визнання ситуації. Існування міжнародного збройного конфлікту і, як наслідок, можливість застосування міжнародного гуманітарного права до цієї ситуації залежить від того, що насправді відбувається на місці. Він заснований на фактичних умовах.

Наприклад, може існувати міжнародний збройний конфлікт, навіть якщо одна з воюючих сторін не визнає уряд супротивної сторони. Коментар Женевських конвенцій 1949 року підтверджує, що «будь-яка різниця, яка виникає між двома державами і призводить до втручання збройних сил, є збройним конфліктом у розумінні статті 2, навіть якщо одна зі Сторін заперечує існування стану війни. Не має значення, як довго Конфлікт триває, або скільки відбувається бійня [6, с. 2]».

Окрім регулярних міждержавних збройних конфліктів, Додатковий протокол I розширює визначення міжнародного збройного конфлікту, щоб включати збройні конфлікти, в яких народи борються проти колоніального панування, іноземної окупації або расистських режимів, реалізуючи своє право на самовизначення (війни за національні визволення).

Міжнародний кримінальний трибунал з колишньої Югославії запропонував загальне визначення міжнародного збройного конфлікту. У справі Тадича Трибунал заявив, що «збройний конфлікт існує завжди, коли держави вдаються до застосування збройної сили». Відтоді це визначення було прийнято іншими міжнародними органами.

Доктрина дає корисні коментарі щодо визначення міжнародного збройного конфлікту.

За словами Д. Шиндлера, «існування збройного конфлікту у значенні статті 2, спільної для Женевських конвенцій, завжди можна припустити, коли частини збройних сил двох держав стикаються одна з одною. Будь-який вид використання збройних сил, озброєння між двома державами вводить в дію Конвенції».

К. Аптель пояснює, що «будь-яке використання збройної сили однією державою проти території іншої призводить до застосування Женевських конвенцій між двома державами. Також не викликає занепокоєння, чи чинить опір нападна сторона чи ні. Як тільки збройні сили однієї держави опиняються з пораненими або зданими в полон членів збройних сил або цивільних осіб іншої держави, як тільки вони затримують полонених або фактично контролюють частину території ворожої держави, тоді вони повинні відповідати відповідній конвенції».

У Положенні про спільні війська Німеччини сказано, що «міжнародний збройний конфлікт існує, якщо одна сторона застосовує силу зброї проти іншої сторони. Застосування військової сили окремими особами або групами осіб не буде достатнім для такої класифікації».



За словами Е. Девіда, «будь-яке збройне протистояння між силами держав-учасниць Женевської конвенції 1949 р. підпадає під ці інструменти, незалежно від масштабу цього протистояння: сутичка, інцидент кордону між збройними силами Сторін є достатніми, щоб забезпечити застосування Конвенцій (і 1-го Протоколу, якщо він зобов'язує держави) до цієї ситуації».

Узагальнюючи викладений матеріал, варто зазначити, що конвенція про права дитини 1989 року дає більш точне визначення терміну: «Дитина — це будь-яка людина віком до вісімнадцяти років, якщо згідно із законом, що застосовується до дитини, вона досягає повноліття раніше».

Відповідно до цього положення, міжнародні збройні конфлікти - це ті конфлікти, які виступають проти Високих Договірних Сторін, тобто держав. Міжнародний збройний конфлікт виникає, коли одна або кілька держав вдаються до збройної сили проти іншої держави, незалежно від причин або інтенсивності цього протистояння. Відповідні норми МГП можуть застосовуватися навіть за відсутності відкритих бойових дій. Більше того, не потрібно офіційного оголошення війни чи визнання ситуації. Існування міжнародного збройного конфлікту і, як наслідок, можливість застосування міжнародного гуманітарного права до цієї ситуації залежить від того, що насправді відбувається на місці. Він заснований на фактичних умовах.

Що стосуються добробуту дітей, дитина має бути об'єктом особливого інтересу та особливого захисту. Права дитини були визнані після Першої світової війни з прийняттям Женевської декларації в 1924 р. Процес визнання прав дитини продовжився завдяки ООН з прийняттям у 1959 р. Декларації прав дитини.

## **РОЗДІЛ 2**

### **РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ ЦИВІЛЬНЕ НАСЕЛЕННЯ, ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**

#### **2.1. Загальний захист прав дітей під час збройного конфлікту відповідно до норм міжнародного гуманітарного права**

Женевська декларація прав дитини 1924 р. заклала основи та надала поштовх для створення Декларації прав дитини 1959 року.

Після Другої світової війни ця декларація була переглянута, і в 1959 році Організація Об'єднаних Націй прийняла Декларацію прав дитини, яка розширила попередню декларацію і стосувалась добробуту, освіти та права на виховання в дусі загального братерства.

У 1974 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про захист жінок і дітей у надзвичайних ситуаціях і збройних конфліктах. Ця декларація засуджує напади та бомбардування цивільного населення та забороняє переслідування, ув'язнення, катування та будь-які форми насильства щодо жінок та дітей, що принижують гідність.

Необхідність особливої турботи про дитину також визнається Міжнародним пактом про громадянські та політичні права [21, с. 23, 24] та Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права [22, с. 10].

Проте багато хто висловив думку, що існуючі Декларації мало корисні, оскільки вони не мають «зубів» і що потрібна Конвенція. На форумі неурядових організацій, організованому в Римі Дитячим фондом Організації Об'єднаних Націй у 1984 році, пан Нільс Тедін, президент шведського комітету, висловив думку, що існуючі декларації або забуті, або нехтують, і що Міжнародна конвенція про права дитини — включно із захистом у зовнішніх і внутрішніх збройних конфліктах — має надзвичайне значення, і для цього неурядові організації повинні впливати на громадську думку та чинити тиск на уряди та міжнародні органи. Він заявив: «У нинішній ситуації із загрозою невибіркового знищення в кожному збройному конфлікті необхідно зміцнювати ООН та інструменти міжнародного права».

Пан Тедін, говорячи про міжнародну конвенцію про права дитини, підтримував пропозицію, спочатку висунуту Польщею до Комісії ООН з прав людини в 1978 році в надії, що вона буде прийнята Генеральною Асамблеєю протягом року. дитини. Проте було визнано, що термінологія не підходить для контрактного інструменту і що деякі моменти потребують більш адекватного висвітлення, і Комісія з прав людини вирішила створити робочу групу. Перша зустріч відбулася в 1979 році.

Зараз також ведеться робота над Європейською конвенцією про права дитини.

Ідея Конвенції про захист дитини не нова. Фактично, у 1939 році Міжнародний комітет Червоного Хреста та Міжнародний союз у справах захисту дітей розробили проект Конвенції про захист дітей у збройних конфліктах, але робота не могла бути продовжена через початок війни.

У заяві Тедіна особлива увага приділяється захисту дитини у зовнішніх і внутрішніх збройних конфліктах, і важливо знати, що вже існують правові

документи в Четвертій Женевській конвенції 1949 року та двох Додаткових протоколах 1977 року, які пропонують саме це.

Під час міжнародних збройних конфліктів діти потрапляють до категорії тих, кого захищає Четверта Женевська конвенція щодо захисту цивільних осіб під час війни. Завдяки цьому вони користуються, зокрема, всіма положеннями щодо поводження з особами, які перебувають під захистом, які закріплюють основний принцип гуманного ставлення, включаючи повагу до життя та фізичної та моральної недоторканності, і забороняють, зокрема, примус, тілесні покарання, тортури, колективні покарання та репресії.

Як представники цивільного населення, діти користуються нормами міжнародного гуманітарного права щодо ведення бойових дій. Ці правила, що розвивають принципи розрізнення цивільних осіб і комбатантів і забороняють напади, спрямовані проти цивільного населення, виражені, оскільки вони стосуються міжнародних збройних конфліктів, у Протоколі I 1977 року [7].

У неміжнародних збройних конфліктах діти захищаються основними гарантіями, що стосуються поводження з особами, які не беруть активної участі у бойових діях, викладеними в статті 3, спільної для чотирьох Женевських конвенцій. Згідно з цією статтею, діти мають принаймні право, під час цих конфліктів, які часто є дуже жорстокими, на гуманне ставлення. Не повинно бути насильства над їхнім життям і особистістю чи їх гідністю.

Протокол II від 1977 року також кодифікує принципи, згідно з якими цивільне населення як таке, як і окремі цивільні особи, не може бути об'єктом нападу.

## **2.2. Особливий захист прав дітей під час збройного конфлікту відповідно до Женевських Конвенцій 1949 р.**

Женевська Конвенція захисту прав цивільного населення гарантує особливу турботу про дітей, але саме Додатковий Протокол закладає

принцип особливого захисту: «Діти повинні бути об'єктом особливої поваги і захищені від будь-якої форми непристойного посягання. Сторони, що перебувають у конфлікті, надають їм необхідну турботу та допомогу, чи то через їх вік, чи з будь-якої іншої причини» [6, с. 77]. Цей принцип також стосується неміжнародного збройного конфлікту.

Цей захист можна узагальнити так:

- евакуація, спеціальні зони;
- допомога та турбота;
- ідентифікація, возз'єднання сім'ї та діти без супроводу;
- освіта, культурне середовище;
- заарештованих, затриманих чи інтернованих дітей; її звільнення від смертної кари [7, с. 6].

Четверта Женевська конвенція містить багато положень на користь дітей. Вони показують, що вже в 1949 році вважалося, що дітей слід особливо захищати від війни. Однак принцип, на якому базуються правила, що стосуються дітей, прямо ніде не зазначено в цій Конвенції.

Протокол I заповнює цю прогалину, передбачаючи, згідно зі статтею 77, що: «Діти повинні бути об'єктом особливої поваги та захищені від будь-якої форми непристойного нападу. Сторони конфлікту надають їм турботу та допомогу, яких вони потребують, чи то через їх вік, чи з будь-якої іншої причини». Таким чином, чітко прописаний принцип особливого захисту дітей під час міжнародних збройних конфліктів.

Протокол II містить подібне положення щодо неміжнародних збройних конфліктів. Стаття 4 під назвою «Основні гарантії» містить параграф, присвячений виключно дітям.

Він передбачає, що: «Діти мають бути забезпечені турботою та допомогою, яких вони потребують». Далі в цій статті перераховуються спеціальні заходи щодо дітей, надаючи суті загальним правилам, зазначеним вище. Структура статті 4 показує, наскільки важливою автори Протоколу II вважали захист дітей під час неміжнародних збройних конфліктів, і дозволяє

стверджувати, що цим підтверджується принцип особливого захисту дітей під час цих конфліктів. Спеціальні положення щодо захисту від наслідків бойових дій Новонароджені немовлята прирівнюються до «поранених» для цілей Протоколу I [7, с. 8].

Міжнародне гуманітарне право скористалися проблемними та вузькими підходами щодо заборони участі дітей у бойових діях, які виправдовують еволюцію чи революцію законодавства.

- діти мають особливий статус, який кидає виклик традиційній відмінності між комбатантами та цивільними.

На жаль, незважаючи на повну заборону на вербування або використання дітей у збройних конфліктах, міжнародне право ніколи не намагалося прояснити статус дітей, які беруть участь у військових діях. Джоанна Ніколсон зазначає, що «традиційна точка зору полягає в тому, що, хоча міжнародне право забороняє вербування та використання дітей для активної участі у бойових діях, це не має відношення до статусу залучених дітей та їхнього нападу згідно МГП».

Таке розуміння робить закон про заборону вербування чи використання дітей неефективним і лише риторичним. Тому міжнародне право має терміново розвиватися шляхом вирішення питання про статус дітей-солдат. Еволюції або революції в законодавстві щодо захисту дітей під час збройних конфліктів може сприяти ретельний аналіз Спеціального захисту, який надається дітям через I та II Додаткові протоколи. У цьому документі стверджується, що оскільки діти користуються статусом спеціального захисту відповідно до МГП, і оскільки вони не мають наміру брати безпосередню участь у бойових діях, їх ніколи не можна вважати законними військовими об'єктами, на відміну від комбатантів.

Незважаючи на те, що положення IV Женевської конвенції надають особливу турботу про дітей, у ньому немає статті, яка б давала підстави для цього.

Протокол I, ст. 77, розвиває принцип особливого захисту дітей і стверджує наступне: «Діти повинні бути об'єктом особливої поваги і захищені від будь-яких форм непристойного посягання. Сторони, які перебувають у конфлікті, забезпечують їм турботу та допомогу, яких вони потребують, чи то через їх вік, чи з будь-якої іншої причини».

Захист під час міжнародних конфліктів також забезпечує II Додатковий протокол, ст. 4.3, де сказано, що «Діти мають бути забезпечені турботою та допомогою, яких вони потребують». прот. Я, ст. 8а, вказується, що пологові корпуси і новонароджених слід віднести до поранених і хворих, що потребують захисту. IV Женевської конвенції, ст. 24 визнає, що діти потребують особливого піклування, оскільки передбачає, що діти віком до 15 років, які стали сиротами або розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не повинні залишатися на власний розсуд і що їхнє утримання, сповідування їх релігії і їхній освіті слід сприяти за будь-яких обставин.

Беручи до уваги той факт, що уряди часто надають дітям пільгові умови щодо харчування, медичного обслуговування та соціальної допомоги, IV Женевська конвенція, ст. 38.5 передбачає, що діти до 15 років, які є громадянами ворога, мають право на будь-який пільговий режим, наданий громадянам відповідної держави [26].

На окупованих територіях діти віком до 15 років, майбутні матері та матері дітей віком до 7 років продовжують користуватися будь-якими пільговими заходами щодо харчування, медичного обслуговування та захисту від наслідків війни, які могли бути прийняті до початку війни. заняття згідно IV Женевської Конвенції, ст. 50. Це також передбачає, що держава-окупант сприятиме належній роботі всіх установ, що займаються опікою та освітою дітей.

Загальна декларація прав людини, стаття 16 проголошує «Сім'я є природною та основною групою суспільства і має право на захист суспільством і державою». Під час семінару, проведеного у Франкфурті в березні 1984 року Міжнародною соціальною службою, було процитовано

таке: «Війна набуває порівняно невеликого значення для дітей, поки вона лише загрожує їхньому життю, порушує їхній матеріальний комфорт або скорочує їхні пайки. Вона стає надзвичайно важливою в той момент, коли розриває сімейне життя і вириває перші емоційні прихильності дитини в сімейній групі [28]».

Міжнародне гуманітарне право визнає важливість сім'ї та прагне зберегти сім'ю під час конфліктних ситуацій. IV Женевська конвенція, ст. 82: «Протягом усього терміну інтернування члени однієї сім'ї, зокрема батьки та діти, повинні перебувати разом в одному місці інтернування, за винятком випадків, коли розділення тимчасового характеру є необхідним у зв'язку з роботою або станом здоров'я. Інтерновані можуть вимагати, щоб їхні діти, які залишилися на волі без піклування батьків, були інтерновані разом з ними».

Далі вказується, що там, де це можливо, інтерновані члени та сама сім'я розміщується в тих самих приміщеннях і має окреме житло від інших інтернованих разом із засобами для ведення належного сімейного життя.

IV Женевська конвенція, ст. 49 передбачає, що якщо держава-окупант проводить часткову евакуацію з певної території, вона повинна забезпечити, щоб члени однієї сім'ї не були розділені. I Додатковий Протокол розвиває цю ідею далі: ст. 75.5 говорить, що сім'ї, заарештовані, затримані або інтерновані, повинні, якщо це можливо, розміщуватися як сім'ї. Також ст. 76.2 зазначає, що справи матерів, які мають дітей на утриманні, які заарештовані, затримані чи інтерновані мають розглядатися в першочерговому порядку. Ця ж стаття передбачає, що матері дітей, які перебувають на утриманні, не повинні у максимально можливому обсязі засуджуватися до смертної кари. Далі, ст. 76.3 зазначено, що до таких жінок смертна кара не призначається.

Як зазначено в розділі «Евакуація дітей», евакуація має відбуватися лише за дуже суворих умов і з дозволу осіб, відповідальних за дітей



(Протокол I, ст. 78,1), а інформація має бути зібрана для кожної дитини, щоб сприяти його чи її поверненню до сім'ї.

I Додатковий Протокол у ст. 74 передбачає, що необхідно всіляко сприяти возз'єднанню сімей, розсіяних в результаті міжнародних збройних конфліктів.

Щодо неміжнародних збройних конфліктів II Додатковий Протокол, ст. 4,3. також вказує на те, що мають бути вжиті всі відповідні кроки для сприяння возз'єднанню сімей, які тимчасово розлучилися. Якщо діти та члени їхніх сімей розлучаються в результаті збройного конфлікту, їхнє возз'єднання багато в чому залежатиме від збереження контактів або збору та збереження точної інформації про їхнє місцеперебування.

Відповідно до Четвертої Женевської конвенції ст. 25, «Всі особи на території сторони, що перебуває в конфлікті, або на окупованій нею території, мають можливість повідомляти новини суто особистого характеру членам своїх сімей, де б вони не знаходилися, і отримувати від них новини. Ця кореспонденція пересилається швидко та без зайвих затримок». Далі стаття передбачає, що якщо обмін такою сімейною кореспонденцією стає складним або неможливим, слід проконсультуватися з посередником, таким як Центральне агентство з розшуку, щоб забезпечити виконання цього зобов'язання, зокрема, у співпраці з Національними товариствами Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Використання стандартної форми повідомлення згадується тут, якщо сімейне листування має бути обмежено, з обов'язковим використанням стандартної форми, яка містить простір приблизно для 25 слів, хоча зазвичай розмір форми обмежує кількість використаних слів [29].

Як передбачено Четвертою Женевською конвенцією, ст. 136, при виникненні конфлікту та в усіх випадках окупації кожна зі сторін конфлікту створює Офіційне інформаційне бюро (ОІБ), відповідальне за отримання та передачу інформації щодо захищених осіб, які перебувають у її владі [30].

Щодо дітей зокрема Четверта Женевська конвенція, ст. 50, зазначено, що спеціальний відділ ОІВ несе відповідальність за вжиття всіх необхідних заходів для виявлення дітей, особистість яких викликає сумнів.

Завжди слід записувати конкретні дані про їхніх батьків або інших близьких родичів, якщо такі є.

Нещодавній довідник канадських збройних сил щодо дітей-солдат підкреслює, що «уразливі групи населення – це особи або групи, які мають більшу ймовірність, ніж населення в цілому, отримати шкоду та зазнати погіршення якості життя через соціальні, екологічні, медичні чи економічні умови. або політика». У цьому документі зазначено, що діти, як частина найбільш вразливої категорії суспільства, отримують більше правового захисту, ніж дорослі, як у внутрішньому, так і в міжнародному праві, «особливо під час збройного конфлікту». Цей правовий захист є більш ніж актуальним для дітей, оскільки діти-солдати здебільшого зустрічаються на передовій, де ймовірність стати ціллю або вбити дуже висока. Довідник канадських збройних сил зазначила, що цілеспрямованість дітей-солдат все ще є складним питанням, яке має бути прояснено законом. У цьому документі стверджується, що чітке розуміння основ і меж спеціального захисту може дозволити міжнародному праву подолати та вирішити тупик, пов'язаний з участю дітей у військових діях.

Як Перший Додатковий Протокол, так і Другий стверджують, що Спеціальний захист залишається застосовним до дітей, які «беруть безпосередню участь у бойових діях і потрапляють у полон» або які стали «військовополоненими».

Тому поширення особливого захисту дітей на контекст захоплення показує, що такі діти не можуть розглядатися лише як комбатанти, які мають право безпосередньо брати участь у бойових діях, або як цивільні особи, які не мають такого права і можуть бути покарані за свою участь.

Таким чином, повна заборона участі дітей у бойових діях та відсутність у них законного наміру брати участь чітко демонструє, що дітей

ніколи не можна кваліфікувати як комбатантів або незаконних прямих учасників бойових дій.

### **2.3. Загальний та особливий захист прав дітей відповідно до Додаткових Протоколів до Женевських Конвенцій 1949 р.**

У стаття 35 Додаткового протоколу – Методи та засоби ведення війни говориться що, у будь-якому збройному конфлікті право сторін конфлікту вибирати методи чи засоби ведення війни не є необмеженим. Також забороняється застосування зброї, снарядів, матеріалів і способів ведення бою, які можуть заподіяти зайві травми або непотрібні страждання.

У статті 48 говориться про необхідність розрізняти учасника бойових дій та цивільних. Для забезпечення поваги та захисту цивільного населення та цивільних об'єктів сторони конфлікту завжди розрізняють цивільне населення та комбатантів.

У статті 51 (4) –Невибіркові напади заборонені. Невибірковими нападами є:

- а) ті, які не спрямовані на конкретну військову мету;
- б) ті, які використовують і метод чи засоби бою, які не можуть бути спрямовані на конкретну військову мету; або
- с) ті, які використовують метод або засоби бою, наслідки яких не можуть бути обмежені, як того вимагає цей Протокол, і, отже, у кожному такому випадку мають характер удару по військовим об'єктам і цивільним особам або цивільним об'єктам без різниці.

Серед іншого, такі типи атак слід вважати невивірковими:

- а) напад шляхом бомбардування будь-якими способами, який розглядає як єдиний військовий об'єкт ряд чітко відокремлених і відмінних військових об'єктів, розташованих у місті, селищі, селі або подібній місцевості, де міститься аналогічна концентрація цивільного населення або цивільних об'єктів; і

b) напад, який, як очікується, призведе до випадкових втрат цивільного населення, поранення цивільного населення, який був би надмірним щодо очікуваної конкретної та прямої військової переваги.

У статті 75 – йдеться про основні гарантії.

Наступні дії заборонені і залишатимуться забороненими в будь-який час і в будь-якому місці, незалежно від того, чи здійснюються вони цивільними чи військовими агентами:

(b) посягання на особисту гідність, зокрема принизливе та таке, що принижує гідність поводження, примусове заняття проституцією та будь-які форми непристойного посягання.

Стаття 76 присвячена захисту жінок. Жінки повинні бути об'єктом особливої поваги і, зокрема, захищені від зґвалтування, примусової проституції та будь-якої іншої форми непристойного нападу.

У статті 77 йдеться про захист дітей. Діти повинні бути об'єктом особливої поваги і захищені від будь-якої форми непристойного нападу. Сторони, що перебувають у конфлікті, надають їм необхідну допомогу та допомогу, чи то через їх вік, чи з будь-якої іншої причини. Сторони, що перебувають у конфлікті, вживають усіх можливих заходів для того, щоб діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не брали безпосередню участь у бойових діях і, зокрема, утримувалися від залучення їх до своїх збройних сил. При вербуванні серед тих осіб, які досягли п'ятнадцятирічного віку, але не досягли вісімнадцяти років, сторони конфлікту намагатимуться надати перевагу тим, хто є найстаршим. Якщо у виняткових випадках, незважаючи на положення параграфа 2, діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, беруть безпосередню участь у бойових діях і потрапляють під владу супротивної сторони, вони продовжують користуватися спеціальним захистом відповідно до цієї статті, незалежно від того, є вони військовополоненими чи ні. Якщо діти заарештовані, затримані або інтерновані з причин, пов'язаних із збройним конфліктом, діти утримуються

в приміщеннях, відокремлених від приміщень для дорослих, за винятком випадків, коли сім'ї розміщуються як сім'ї, як це передбачено в статті 75(3).

Смертна кара за злочин, пов'язаний із збройним конфліктом, не призначається особам, які на момент вчинення злочину не досягли вісімнадцяти років.

Жодна зі сторін конфлікту не повинна організовувати евакуацію дітей, окрім своїх власних громадян, до іноземної країни, за винятком тимчасової евакуації, якщо є вагомі причини здоров'я або лікування дітей або, за винятком окупованої території, їх безпеки, тому вимагають. У разі виявлення батьків або законних опікунів необхідна їх письмова згода на таку евакуацію. У разі неможливості виявлення цих осіб необхідна письмова згода на таку евакуацію осіб, які за законом чи звичаєм несуть основну відповідальність за догляд за дітьми. Будь-яка така евакуація контролюється державою-покровительською за погодженням із зацікавленими сторонами, а саме Стороною, яка організовує евакуацію, стороною, яка приймає дітей, і будь-якими сторонами, чиї громадяни евакуюються. У кожному випадку всі сторони, що перебувають у конфлікті, вживають усіх можливих запобіжних заходів, щоб уникнути загрози евакуації [35].

Кожного разу, коли відбувається евакуація згідно з параграфом 1, освіта кожної дитини, включаючи її релігійну та моральну освіту, як того бажають її батьки, надається, поки її немає, з якомога більшою безперервністю.

З метою полегшення повернення до своїх сімей та країни дітей, евакуйованих згідно з цією статтею, органи влади Сторони, яка організовує евакуацію, та, у відповідних випадках, органи влади країни, що приймає, встановлюють для кожної дитини картку з фотографії, які вони надсилають до Центрального агентства з розшуку Міжнародного комітету Червоного Хреста.

Отже, Женевська декларація прав дитини 1924 р. заклала основи та надала поштовх для створення Декларації прав дитини 1959 року.

У 1974 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про захист жінок і дітей у надзвичайних ситуаціях і збройних конфліктах. Ця декларація засуджує напади та бомбардування цивільного населення та забороняє переслідування, ув'язнення, катування та будь-які форми

Проте багато хто висловив думку, що існуючі Декларації мало корисні, оскільки вони не мають «зубів» і що потрібна Конвенція. На форумі неурядових організацій, організованому в Римі Дитячим фондом Організації Об'єднаних Націй у 1984 році, пан Нільс Тедін, президент шведського комітету, висловив думку, що існуючі декларації або забыті, або нехтують, і що Міжнародна конвенція про права дитини — включно із захистом у зовнішніх і внутрішніх збройних конфліктах — має надзвичайне значення, і для цього неурядові організації повинні впливати на громадську думку та чинити тиск на уряди та міжнародні органи. Він заявив: «У нинішній ситуації із загрозою невибіркового знищення в кожному збройному конфлікті необхідно зміцнювати ООН та інструменти міжнародного права».

Женевська Конвенція захисту прав цивільного населення гарантує особливу турботу про дітей, але саме Додатковий Протокол закладає принцип особливого захисту: «Діти повинні бути об'єктом особливої поваги і захищені від будь-якої форми непристойного посягання. Сторони, що перебувають у конфлікті, надають їм необхідну турботу та допомогу, чи то через їх вік, чи з будь-якої іншої причини» (ст. 77). Цей принцип також стосується неміжнародного збройного конфлікту (ст. 4, п. 3 АРІІ).

Цей захист можна узагальнити так:

- евакуація, спеціальні зони;
- допомога та турбота;
- ідентифікація, возз'єднання сім'ї та діти без супроводу;
- освіта, культурне середовище;
- заарештованих, затриманих чи інтернованих дітей; і звільнення від смертної кари.

Четверта Женевська конвенція містить багато положень на користь дітей. Вони показують, що вже в 1949 році вважалося, що дітей слід особливо захищати від війни. Однак принцип, на якому базуються правила, що стосуються дітей, прямо ніде не зазначено в цій Конвенції.

### **РОЗДІЛ 3**

#### **ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ У СВІТЛІ СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА**

##### **3.1. Заборона призову дітей до армії та участі у бойових діях під час збройного конфлікту**

Спочатку задумане як механізм розвитку політичних відносин між суверенними державами, міжнародне публічне право не ставило під сумнів,

не забороняло чи кодифікувало статус солдатів дітей до 1977 року, незважаючи на численні докази такої практики.

Гас Вашефорт зазначає, що «в історії, теології та міфології є багато описів дитячого героїзму в бою» і що, незважаючи на значну кількість дітей, які брали участь у бойових діях під час Другої світової війни, «Женевські конвенції 1949 року не забороняло вербування та участь дітей у збройному конфлікті». У 1977 році МГП стало першою сферою міжнародного права, яка розглядала проблему дітей-солдат через перші два Додаткові протоколи до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року.

Жодне обговорення проблеми дітей-солдат не було б повним без ознайомлення з основними принципами МГП щодо ведення бойових дій. Дійсно, МГП є першою і єдиною сферою міжнародного права, повністю розробленою навколо ведення військових дій. Міжнародне гуманітарне право врівноважує, з одного боку, військову необхідність (надає воюючі сторони свободи вести бойові дії з метою перемогти супротивника), а з іншого боку, принцип гуманності (накладає «певні обмеження на засоби і методи ведення війни» і [вимагаючи] до тих, хто потрапив у руки ворога, завжди поводитись гуманно»). Майкл Шмітт підкреслює, що цей останній принцип «прагне обмежити страждання та руйнування до війни». Таке балансування між військовою необхідністю та принципом гуманності знаходить своє виправдання через кардинальний принцип відмінності між комбатантами та цивільними. Міжнародне гуманітарне право визнає, що цивільні особи «користуються імунітетом від прямого нападу, якщо і до тих пір, поки вони не беруть безпосередню участь у бойових діях», тоді як комбатанти «за законами війни мають привілей застосовувати силу в наступальній формі без загрози кримінальної відповідальності». якщо вони поважають основні принципи МГП (наприклад, принцип відмінності). Тому однією з цілей МГП є «захистити тих, хто не бере безпосередньої участі в конфлікті, від його наслідків», дозволяючи воюючим сторонам вести війну та використовувати тактику, яка не порушує закони війни, щоб отримати перемогу.



I та II Додаткові Протоколи були першими міжнародно-правовими документами, які регулювали практику вербування або використання дітей-солдат у збройних конфліктах. За даними Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ), обидва документи були прийняті державами, щоб зробити міжнародне гуманітарне право більш повним і універсальним, а також краще адаптувати його до сучасних конфліктів. Перший Додатковий Протокол стосується міжнародних збройних конфліктів, які стосуються бойових дій між державами, тоді як Другий Додатковий Протокол фокусується на неміжнародних збройних конфліктах, в яких беруть участь недержавні урядові суб'єкти. категорично заборонити вербування або використання дітей віком до 15 років збройними групами або збройними силами, як показано нижче:

Стаття 77 (3) Першого Додаткового Протоколу зазначає що, сторони, що перебувають у конфлікті, вживають усіх можливих заходів для того, щоб діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не брали безпосередню участь у бойових діях, і, зокрема, вони повинні утримуватися від вербування їх у військові дії. їхні збройні сили. При вербуванні серед тих осіб, які досягли п'ятнадцятирічного віку, але не досягли вісімнадцяти років, сторони конфлікту намагатимуться надати перевагу тим, хто є найстаршим.

Стаття 4 (3) Другого Додаткового Протоколу наголошує, дітям надається турбота та допомога, яких вони потребують, а зокрема: «Діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не можуть бути залучені до збройних сил або груп, а також не можуть брати участь у бойових діях». Ця сувора заборона була широко відтворена та розроблена в кількох правових режимах міжнародного права [43].

Наприклад, Міжнародне гуманітарне право через Конвенцію про права дитини (CRC) 1989 року та Африканську хартію прав і добробуту дитини (ACRW) 1999 року закликала держави-члени «вжити всіх можливих заходів» (CRC) та «всі необхідні заходи» (ACRW) для забезпечення того, щоб жодна дитина віком до п'ятнадцяти років (CRC) і жодна дитина віком до

вісімнадцяти років (ACRW) не були завербовані або брали безпосередню участь у бойових діях.

Більше того, у Факультативному протоколі до Конвенції про Права Дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах мінімальний вік для вербування або участі в бойових діях збільшено до 18 років. Так само в 1998 та 2002 роках Міжнародне кримінальне право через Римський статут Міжнародного кримінального суду (Римський статут) і Статут спеціального суду Сьєрра-Леоне стверджував, що «призов або зарахування дітей у віці до п'ятнадцяти років або використання їх для активної участі у бойових діях» було військовим злочином і серйозним порушенням МГП.

Нарешті, у 1999 році Міжнародна організація праці зробила крок далі, ніж раніше згадані галузі права, визнавши у своїй Конвенції про найгірші форми дитячої праці, що «примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання у збройних конфліктах» є практикою, подібною до рабства.

Це твердження є суттєвим, оскільки згідно з міжнародним правом заборона рабства є нормою *jus cogens*, яка стосується імперативних норм, які «заборонені у будь-який час, як у мирний час, так і під час збройних конфліктів, а також проти всіх осіб, незалежно від будь-яких правовий статус [45]».

Заборона рабства також містить зобов'язання *erga omnes*, яке викликає юридичний інтерес, який усі держави зобов'язані захищати. Таким чином, заборона вербування або використання дітей віком до п'ятнадцяти років для участі у військових діях широко закріпилася в міжнародному праві і викристалізовалася в міжнародному звичаєвому праві. У результаті цей звичайний принцип «може застосовуватися проти всіх сторін конфлікту», незалежно від того, чи є вони урядовими силами чи недержавними акторами, без будь-яких подальших внутрішніх чи міжнародних консультацій, кодифікації чи ратифікації.

Крім того, важливо пояснити, що, згідно з Міжнародним гуманітарним правом, діти віком до п'ятнадцяти років не мають правоздатності давати

згоду на їх вербування. Таким чином, нібито згода таких дітей на участь у бойових діях не може бути використана для виправдання їхньої участі або для пом'якшення відповідальності вербувальників.

Отже, у цьому документі стверджується, що в усіх ситуаціях, коли діти віком до п'ятнадцяти років беруть участь у бойових діях, завжди існуватиме презумпція, що міжнародне право було порушено через злочини призову на військову службу, призов або використання дітей для активної участі у бойових діях. Важливо зазначити, що на ранніх стадіях питання дітей-солдатів міжнародне право визначало дискусію з точки зору вікових обмежень із двома різними порогами: діти віком до п'ятнадцяти років; а також діти віком до вісімнадцяти років. Таке вузьке розуміння проблеми дітей-солдат є проблематичним, оскільки не існує універсального визначення дитини, а отже, немає універсального розмежування дитинства в міжнародному праві.

Айлін Кон і Гай С. Гудвіл-Гілл стверджують, що «повноліття є соціальним, релігійним, культурним або правовим інструментом, за допомогою якого суспільства визнають перехід до дорослого життя; і немає необхідної кореляції між будь-яким із рівнів». Однак «міжнародне право існує для того, щоб створити мінімальний поріг норм, до яких зобов'язані всі держави, і таким чином створює певну уніфікацію між державами».

Таким чином, міжнародне право не може дозволити собі розробити конкретні юридичні категорії вікових обмежень, щоб задовольнити соціальні, релігійні, культурні чи правові норми кожної спільноти чи країни.

На жаль, відсутність у міжнародному праві загальної згоди щодо вікового обмеження для вербування та участі в бойових діях створила «розрив в охоронному режимі». Така невідповідність закону може залишити двері відкритими для збройних груп, які вербують або використовують дітей, щоб вибрати найбільш зручний правовий режим (або заборона вербувати чи використовувати дітей до п'ятнадцяти років або дітей до вісімнадцяти років [49]).

### **3.2. Захист прав дітей-військовополонених під час збройного конфлікту.**

Під час збройного конфлікту діти можуть бути інтерновані з міркувань безпеки або можуть бути затримані за порушення кримінального кодексу.

Вище обговорювалося, що члени однієї сім'ї, зокрема батьки та діти, повинні перебувати разом в одному місці інтернування протягом усього терміну їх інтернування, за винятком випадків, коли з певних причин необхідно розділення тимчасового характеру. Інтерновані можуть вимагати, щоб їхні діти, які залишилися на волі без піклування батьків, були інтерновані разом із ними. Інтерновані члени однієї сім'ї розміщуються в тих самих приміщеннях і мають окреме приміщення від інших інтернованих разом із засобами для ведення належного сімейного життя. (Ст. 82) Держава, яка тримає в полоні, забезпечує утримання тих, хто знаходиться на утриманні інтернованих (ст. 81). Дітям віком до п'ятнадцяти років дають додаткове харчування відповідно до їх фізіологічних потреб (ст. 89). Повинні бути забезпечені всі можливі умови для навчання дітей. Їм дозволено відвідувати школи як у місці інтернування, так і за його межами. Для дітей та молоді мають бути зарезервовані спеціальні ігрові майданчики [50].

Штрафні та дисциплінарні стягнення та звільнення інтернованих дітей-інтернованих, включаючи дітей, регулюються законами, що діють на території, на якій вони утримуються. Заінтересовані органи повинні враховувати вік інтернованого під час присудження дисциплінарного стягнення чи покарання.

Сторони конфлікту повинні якнайшвидше звільнити інтернованого. Під час збройного конфлікту вони намагатимуться укласти угоди про звільнення, репатріацію, повернення до місць проживання чи розміщення в нейтральній країні певних категорій інтернованих, зокрема дітей, вагітних жінок і матерів з немовлятами та молодими дітьми серед інших (ст. 132).

Влада, яка тримає під вартою, має широкі повноваження щодо звільнення інтернованого. Цей дискреційний розсуд має здійснюватися вільно в інтересах поваги до гуманітарних принципів. Діти мають бути особливо корисні через те, що діти представляють для майбутнього людства. З цієї ж причини вагітні жінки, матері немовлят і дітей раннього віку також входять до особливої категорії інтернованих, які розглядаються для звільнення, репатріації та розміщення в нейтральній країні.

Щодо зарахування на роботу передбачено, що особа, яка охороняється, не може бути примушена до роботи, якщо їй не виповнилося 18 років. (Ст. 51) Тому діти до 18 років не можуть бути примушені працювати під час інтернування.

Питання про застосування смертної кари дітям привертає увагу всього громадянського суспільства в усьому світі. Дипломатичні конференції, які уклали режим Женевських конвенцій, також обговорювали цю тему і вийшли з приписом, згідно з яким вісімнадцять років є абсолютною межею віку, нижче якого смертна кара не може бути винесена, навіть якщо присутні всі інші умови, що забезпечують застосування цієї кари. (Стаття 68) Це положення відповідає подібним положенням кримінального кодексу багатьох країн і ґрунтується на ідеї, що особа, яка не досягла віку вісімнадцяти років, не може повністю розсудити, не завжди усвідомлює значущість своїх дій і часто діє під впливом інших, якщо не примусово.

Стаття 77 підтверджує цей принцип, заявляючи, що смертна кара за злочин, пов'язаний із збройним конфліктом, не призначається особам, які не досягли віку вісімнадцяти років на момент вчинення злочину. Щодо міжнародних збройних конфліктів, стаття 6 зазначає, що смертна кара не призначається особам, яким на момент вчинення злочину не виповнилося вісімнадцяти років, і не призначається вагітним жінкам або матерям малолітніх дітей.

Діти, зараховані до збройних сил, віком від п'ятнадцяти до вісімнадцяти років, затримані на участю в бойових діях, мають статус

учасників бойових дій і фактично мають право на статус військовополонених відповідно до ст. 4 Першого Додаткового протоколу, що стосується поводження з військовополоненими. Стаття 16 дозволяє привілейоване лікування залежно від віку. Це дозволить стороні в конфлікті враховувати вік учасника бойових дій, надаючи привілейоване ставлення. Наприклад, стаття 49 передбачає, що держава, яка тримає в полоні, може використовувати працю військовополонених з урахуванням їх віку, статі тощо.

Військовополоненими є діти у віці від п'ятнадцяти до вісімнадцяти років, які є членами збройних сил сторони в конфлікті та потрапили під владу ворога. Такі діти-учасники бойових дій, коли стають військовополоненими, захищені, як і будь-який інший військовополонений, положеннями Четвертої Женевської конвенції, основним принципом якої є те, що з військовополоненими завжди потрібно поводитися гуманно і вони мають право за будь-яких обставин поважати їхню особистість та їх честь.

Пунктом 4 ст. 77 Першого Додаткового Протоколу чітко вказується, що діти, якщо вони заарештовані, затримані чи інтерновані з причин, пов'язаних із збройним конфліктом, утримуються в приміщеннях, відокремлених від приміщень для дорослих, за винятком випадків, коли вони є частиною сім'ї та розміщуються як сім'я.

Діти учасників бойових дій можуть бути засуджені за злочини, пов'язані зі збройним конфліктом, зокрема, воєнні злочини або злочини проти законодавства держави, що тримає в полоні. У таких випадках може бути накладено покарання, але їхню відповідальність при призначенні покарання слід оцінювати відповідно до віку, і, за загальним правилом, слід вирішувати виховні заходи, а не стягнення. У будь-якому випадку смертна кара не призначається до дитини, якій на момент вчинення злочину не виповнилося вісімнадцяти років.

Пунктом 5 статті 77 Додаткового Протоколу підтверджується вищезазначений принцип і вказується, що смертна кара за злочин, пов'язаний

із збройним конфліктом, не призначається до дітей, яким на момент вчинення злочину виповнилося вісімнадцять років.

Як зазначалося вище, сторони конфлікту зобов'язані вжити всіх можливих заходів, щоб діти віком до п'ятнадцяти років не брали безпосередню участь у бойових діях і не залучалися до своїх збройних сил.

Виникає питання, що станеться, якщо всупереч наведеним положенням пункту 2 статті 77 Першого Додаткового Протоколу, діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, потрапляю в полон для безпосередньої участі в бойових діях. Для опіки таких випадків п. 3 ст. 77 Першого Додаткового Протоколу вказується, що у таких виняткових випадках діти до п'ятнадцяти років продовжують користуватися спеціальним захистом, наданим цією статтею, незалежно від того, є вони військовополоненими чи ні. За словами Марії Терези Дутлі, «діти, які беруть участь у бойових діях, але не є комбатантами у розумінні міжнародного гуманітарного права, залишаються підпорядкованими внутрішньому законодавству країн, громадянами яких вони є». Якщо вони захоплені ворожою владою і входять до категорії осіб, які охороняються Четвертою Женевською конвенцією такі діти є цивільними інтернованими і як такі мають право возз'єднатися зі своїми батьками в тому самому місці інтернування, отримати фізичні умови інтернування, відповідні їхньому віку, і додаткове харчування відповідно до їхніх фізіологічних потреб, отримати освіту та бути можливість займатися фізичними вправами тощо.

Стаття 45 Першого Додаткового Протоколу містить положення, що стосуються захисту осіб, які брали участь у бойових діях. Передбачається, що особа, яка бере участь у бойових діях і потрапила в полон до супротивної сторони, вважається військовополоненим і захищається Третя Женевська Конвенція що стосується військовополонених. У разі сумніву, він продовжуватиме вважатися військовополоненим до тих пір, поки його статус не буде визначено компетентним судом. Якщо буде вирішено, що він не має права на статус військовополонених, і він не користується більш

сприятливим режимом відповідно до Четвертої Женевської Конвенції, він має право на захист, як зазначено у статті 75 Першого Додаткового Протоколу, який передбачає основні гарантії, доступні таким особам. Це дуже детальне і довге положення. Він забороняє насильство над життям, здоров'ям або фізичним чи психічним благополуччям осіб, а також містить детальні правила справедливого судового розгляду.

Діти-учасники бойових дій, які є військовополоненими, повинні, як і всі військовополонені, бути репатрійовані, щойно припиняються бойові дії, за винятком випадків, коли вони повинні бути притягнені до кримінальної відповідальності та їх наслідків. Коли МКЧХ допомагає репатріації наприкінці бойових дій, він робить усе гарантувати, що дітям надається пріоритет через їхню вразливість.

### **3.3. Міжнародний досвід у сфері захисту прав дітей під час збройного конфлікту.**

Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) — приватна гуманітарна установа, заснована Анрі Дюнаном у 1863 році в Женеві, Швейцарія.

Міжнародне співтовариство наділило комітет унікальними повноваженнями, заснованими на міжнародному гуманітарному праві Женевських конвенцій, для захисту жертв внутрішніх та міжнародних збройних конфліктів.

Міжнародний комітет Червоного Хреста є частиною Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця разом з Міжнародною федерацією та 186 національними товариствами. Це найстаріша та найшанованіша організація в Руху.

Комітет тричі отримував Нобелівську премію миру: в 1917, 1944 і в 1963 роках. У 1917 році «За діяльність з покращення становища військовополонених», у 1944 році за діяльність під час війни, в якій повернулися основні принципи людської солідарності, виявлення життєво



важливих інтересів народів і потреби примирення, і сторіччя її існування в 1963 році.

Його заснував Анрі Дюнан, вихідець зі Швейцарії, який 24 червня 1859 року став свідком битви при Сольферіно і був вражений видовищем людських страждань. Під час бою були випадки розстрілу полонених або вбивства поранених багнетами. Через нестачу води, ліків та медичної допомоги за кілька днів після бою померло багато поранених солдатів. Після повернення до Швейцарії він написав і видав книгу «Пам'ять про Сольферіно», в якій виступав за створення добровільних організацій для медичної допомоги пораненим бійцям [55].

Він також закликав розробити міжнародні договори, які гарантують нейтралітет і захист поранених на полі бою, а також польових лікарів і госпіталів. У 1863 році в Женеві було створено комітет із п'яти членів для розгляду пропозицій Дюнана. Пізніше цей комітет був перейменований в Міжнародний комітет Червоного Хреста. МКЧХ став засновником Руху Червоного Хреста, основним завданням якого було забезпечити дотримання сторонами конфлікту положень Женевських конвенцій про захист жертв збройних конфліктів 1949 року та Додаткових протоколів до них. Прапором організації був червоний хрест на білому тлі, швейцарський прапор із зміненими кольорами.

Гуманітарна робота Міжнародного комітету Червоного Хреста в інтересах дітей здійснюється особливо під час війни, громадянської війни або внутрішніх протиріч, але він має довгу історію бере на себе ініціативу, яка входить в його роль як специфічно нейтральної та незалежної установи та посередника, що займається запобіганням та усунення людських страждань.

Як пояснює Деніз Платтнер у своїй статті «Захист дітей у міжнародному гуманітарному праві», дії МКЧХ на користь дітей, які стали жертвами збройного конфлікту, часто мали здійснюватися без правових підстав:

«Згідно зі своєю традицією як гуманітарної організації та своїм мандатом, МКЧХ не чекав законодавчих положень щодо захисту дітей у збройних конфліктах, перш ніж розпочати операції із захисту дітей. Під час конфліктів ініціативи МКЧХ передували правовому захисту дітей і намагалися його завершити або компенсувати, коли був відсутній механізм застосування міжнародного права.

«Під час Другої світової війни, серед такого жаху та незважаючи на труднощі, з якими він зіткнувся у своїй роботі з цивільним населенням, особливо через відсутність правових підстав, МКЧХ зміг організувати певні дії, такі як поміщення молодих людей під варту. У спеціальних таборах, організацію радіопередач, щоб сприяти возз'єднанню дітей і батьків і створенню дитячих будинків у країнах, зруйнованих війною».

Далі міс Платтнер згадує інші види діяльності Червоного Хреста, життєво важливі для благополуччя дітей: розшук зниклих безвісти, обмін сімейними повідомленнями та возз'єднання сімей, розділених конфліктом. Роботу проводить Центральне агентство з розшуку МКЧХ, часто за допомогою Національних товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

Г. Г. Бекх у своїй статті «Возз'єднання сімей у Європі під час і після Другої світової війни» стверджує, що урядові постанови в Європі після війни вирвали з коріння та розсіяли мільйони людей і що більше мільйона опинилися відокремленими від своїх сімей. Пишучи про важливість возз'єднання сім'ї, він стверджує: «Друга світова війна не тільки спустошила великі території та практично знищила економічне життя; вона також залишила по собі гіркоту та ненависть разом із фундаментальними ідеологічними розбіжностями. Навіть перші спроби возз'єднання сімей продемонстрували свій заспокійливий ефект. Такі возз'єднані сім'ї повністю забули труднощі воєнного та післявоєнного періодів і знову поглянули в майбутнє, починаючи з відбудови свого життя».

Така робота була заснована на праві МКЧХ на гуманітарну ініціативу і одним із перших завдань було «возз'єднання дітей віком до 16 років (а часто і старших) з батьками, а якщо вони померли, з найближчими родичами». Через численні перешкоди фактичну роботу можна було розпочати лише через два роки після припинення бойових дій. Завдяки проханням Червоного Хреста про розгляд гуманітарних аспектів було погоджено, що програма возз'єднання сімей також має включати німців та «етнічних німців». Після війни, а також звичайних мешканців Західної Німеччини, було 9,1 мільйона німців та «етнічних німців», які були вигнані зі своїх домівок за рішеннями уряду. МКЧХ у співпраці з Німецьким Червоним Хрестом склав інформаційні картки та списки дітей, які були евакуйовані на Схід, та списки їхніх родичів, які залишилися в Німеччині.

Треба було організувати дитячий транспорт і отримати необхідні дозволи на виїзд і в'їзд, кроки, які ускладнювалися заплутаною правовою ситуацією, законами окупації та різними інтерпретаціями суверенітету.

Наприкінці Другої світової війни кожен четвертий німець або шукав родича, або його розшукують. У роки після війни було здійснено буквально мільйони розшукових запитів, і понад чверть мільйона дітей було знайдено без ідентифікації чи батьків. Деякі батьки загинули під час вибухів; інші розлучилися зі своїми дітьми під час евакуації або під час довгого походу до Західної Німеччини зі Сходу.

Німецький Червоний Хрест створив спеціальну службу розшуку дітей і запровадив спеціальні методи розшуку безіменних, оскільки немовля чи маленька дитина не можуть назвати своє ім'я, дату чи місце народження. Були складені інформаційні картки та списки із зазначенням приблизного віку, кольору волосся та очей та будь-яких ідентифікаційних ознак.

Також було описано одяг, ковдру чи іграшку, якщо це може допомогти в ідентифікації. Значна частина роботи була виконана через пресу чи радіо з дуже хорошими результатами. Пізніше однією з найвдаліших ідей став плакат із зображенням загубленої дитини, тепер уже дорослої людини, з

описом розмальовки тощо, а також датою та місцем виявлення дитини. Ідея полягала в тому, що втрачена дитина, будучи дорослою, може бути схожою на своїх втрачених родичів і, можливо, її впізнають.

Тисячі цих плакатів були надруковані Німецьким Червоним Хрестом і розклеєні в громадських місцях, таких як пошта, міські ратуші та вокзали. Цей метод використовувався ще кілька років тому, коли було вирішено, що таким способом було знайдено якомога більше. З 294 354 запитів від дітей або щодо дітей усі, крім 3 271, були вирішені.

Завдяки своєму досвіду під час Другої світової війни Німецький Червоний Хрест так само глибоко, як і будь-яке національне товариство Червоного Хреста чи Червоного Півмісяця, усвідомлює потребу та переваги служби розшуку Червоного Хреста. Таким чином, вони були в змозі запропонувати свій досвід і знання в цій діяльності, щоб допомогти Товариству Червоного Півмісяця Малайзії відстежувати в'єтнамські кораблі, які прибули до Південно-Східної Азії в 1979 році.

Після Другої світової війни через зміну кордонів багато дітей угорського походження жили в Румунії, Чехословаччині та Югославії в районах з угорським населенням, куди батьки відправили їх для безпеки. Так само було виявлено, що деякі діти з цих регіонів живуть в Угорщині без батьків.

Після відновлення поштового зв'язку багато батьків могли бути на зв'язку зі своїми дітьми, але робота з репатріації цих дітей мала стати основним завданням наприкінці сорокових та на початку п'ятдесятих для Угорського Червоного Хреста, який співпрацював із братськими Товариствами Червоного Хреста в м. Румунії, Чехословаччини та Югославії та компетентних органів.

Робота включала значні адміністративні завдання та документацію: реєстрацію даних, що надаються на підставі запитів батьків, з наступними запитами на свідоцтво про народження та дозвіл органів влади на повернення дітей. У деяких випадках дитину потрібно було спочатку розшукати.

Так само для дітей, які їдуть до батьків в інші країни, були складені списки, отримані паспорти та організовані передачі. Дітей супроводжували до відповідної країни та передавали представникам Товариства Червоного Хреста цієї країни в присутності лікаря перед возз'єднанням із батьками.

Необхідно якомога швидше надати дітям якомога більше інформації про їхнє походження, а також звернутися за порадою до Червоного Хреста щодо можливості розшукати будь-яких членів сім'ї.

Як зазначалося вище, професор Бейкер має особистий досвід щодо важливості записів. Він був усиновлений у Великобританії, вважаючи, що його батьки померли. Через роки через Червоний Хрест надійшла звістка про те, що його мати вижила, і незабаром послідувала його мати, зовсім незнайома.

Минулого року молодий в'єтнамець, який прибув до Сполученого Королівства на ерліфті в 1975 році, зі змішаними почуттями прийняв новину від Британського Червоного Хреста про те, що його мати все ще жива. Це було б менш травматичним, якби розшук можна було провести раніше, але жодного запиту на розшук від імені хлопчика ніколи не було.

Розшук – це перший крок до возз'єднання сім'ї. Як МКЧХ і ООН Верховний комісар у справах біженців наголосив, що необхідно докласти всіх зусиль для розшуку батьків до того, як діти будуть відправлені як неповнолітні без супроводу до третіх країн для переселення. Однак після того, як дитину прийняли для переселення (оскільки здається, що репатріація будь-якої кількості дітей не є рішенням у більшості ситуацій), особи, відповідальні за добробут дитини, повинні подумати, чи буде пріоритетом не залишити жоден канал запитів невивченим у намагання знайти сім'ю або зосередити всі зусилля на тому, щоб допомогти дитині почати нові починання, можливо, ігноруючи минуле.

### **3.4. Захист прав дітей під час збройного конфлікту на Сході України.**

Україна переживає надзвичайно складний період розбудови власної держави, який характеризується не лише глибокими проблемами соціально-економічного розвитку, а й необхідністю протистояти зовнішній гібридній агресії Російської Федерації, що загрожує самому існуванню Російської Федерації. Незалежність України..

У такому конфлікті об'єктом більшої уваги є населення країни, проти якої здійснюється агресія. Метою агресора, як правило, є перетворення зовнішньої збройної агресії у внутрішній конфлікт в іншій країні, що дозволяє противнику зберігати ресурси та підтримувати постійне джерело напруженості в зоні конфлікту.

З цією метою населення піддається масовій інформаційній та морально-психологічній обробці або використовується як об'єкт маніпуляцій, зокрема, коли бойовики розстрілюють мирних жителів з метою дискредитації збройних сил держави, яка захищає її суверенітет та територіальну цілісність.

З початку збройного конфлікту на сході України навесні 2014 року, ініційованого та підтриманого Російською Федерацією, конституційний лад на цій території України практично припинив своє існування. Згідно зі звітом Управління Верховного комісара ООН з прав людини, цивільне населення України заплатило найвищу ціну через значні порушення та зловживання прав людини, незахищеність та падіння верховенства права<sup>1</sup>.

Самопроголошені Донецька Народна Республіка та Луганська Народна Республіка унеможливають дотримання прав людини приблизно 2,7 мільйонам громадян України, які проживають на підконтрольних їм територіях. Вони самовільно запровадили власну законодавчу базу, а також створили мережу незаконних місць позбавлення волі, де затримані зазнають катувань і жорстокого поводження [62, с. 56].

Водночас ці квазіорганізації забороняють міжнародним інспекторам безперешкодний доступ до місць позбавлення волі та забороняють діяльність правозахисних організацій та волонтерів.

На думку іноземних експертів, визначальними ознаками неналежного захисту конституційних прав і свобод громадян України на непідконтрольній території, які водночас є основними свободами за міжнародним правом, є порушення:

- право на вільне пересування громадян (Тимчасовий наказ про перетин лінії зіткнення; великі черги на в'їзді та виїзді (до 30 годин); бомбардування транспортних коридорів із людськими жертвами тощо);

- право на свободу світогляду та релігії (у 2014 році на Донбасі зареєстровано близько 1500 релігійних організацій. На сьогоднішній день через моральний і фізичний тиск з боку воєнізованих формувань практично припинили своє існування УПЦ КП, греко-католицькі, мусульманські, єврейські, Свідки Єгови та інші релігійні організації);

- право на мирні зібрання та свободу асоціацій (неможливість проведення відкритих і вільних зібрань на території ДНР та ЛНР, заборона альтернативних точок зору, покарання за протести чи мітинги проти політики збройних формувань);

- економічні та соціальні права (українське населення на непідконтрольній території фактично позбавлене соціально-економічних гарантій держави; громадяни не мають належного доступу до соціальної допомоги, банківських рахунків та реєстрації актів цивільного стану; вони позбавлені права голосу в органах місцевого самоврядування). вибори тощо);

- права на житло, землю та майно (відсутність комплексного механізму відшкодування майнових втрат; неналежний захист приватної власності, розграбування та подальше знищення майна населення в зоні конфлікту);

- У більшості випадків право на охорону здоров'я недоступне або є занадто дорогим.

Доступ до спеціалізованої медичної допомоги залишається вкрай обмеженим і забезпечується, здебільшого, виключно через гуманітарну допомогу).

Запровадження заходів контролю, перевірки та обмеження в зонах бойових дій є загальносвітовою практикою, яка дозволяє локалізувати конфлікт і не допустити його поширення на решту країни. З метою забезпечення життєво важливих інтересів суспільства і держави проти збройної агресії Російської Федерації Верховна Рада України, Кабінет Міністрів та інші органи державної влади змушені приймати рішення, що передбачають відступ України від зобов'язань за Міжнародним Пакт про громадянські та політичні права, та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Також слід зазначити, що наразі в деяких районах Донецької та Луганської областей дію державних органів (у тому числі правоохоронних) України тимчасово припинено, присутні незаконні збройні формування та військові частини ЗС РФ, Україна не контролює значної частини від державного кордону з Росією. За таких умов Україна не може гарантувати дотримання прав людини на відповідній території в повному обсязі [64, с. 72].

Проте громадянам України, які проживають на тимчасово окупованих територіях, мають бути запропоновані механізми гарантування їхніх прав і свобод на підконтрольній Україні території.

Питання конституційно-правового закріплення взаємовідносин особи і держави, визнання пріоритету розвитку громадянського суспільства, а також чітке законодавче визначення та адекватне практичне гарантування прав і свобод людини відіграють особливу роль у будь-якій демократичній державі, особливо у внутрішніх збройних конфліктах. Ці теоретичні положення знайшли відображення у статті 3 Конституції України, яка визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в нашій державі найвищою соціальною цінністю. Ця конституційна норма також визначає, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності Української держави.



Стан гарантування прав і свобод жінок і дітей є найважливішим критерієм оцінки функціонування держави, що свідчить про її демократичність (або недемократичність). В Україні ця проблема набула надзвичайної актуальності після подій Революції Гідності (листопад 2013 – лютий 2014), а з моменту окупації Криму та Донбасу Російською Федерацією стала фактором, який суттєво впливає на національну безпеку. [65, с. 22].

Конституція України гарантує захист основних прав і свобод громадян у країні та за кордоном за всіх внутрішньополітичних, соціально-економічних та інших обставин. Захист цих конституційних норм під час врегулювання збройного конфлікту на сході України є однією з невід'ємних складових відновлення нашої територіальної цілісності. Перемоги у гібридній війні, яку веде проти нас Російська Федерація, можна досягти не лише суто військовими засобами, а й рішучою державною політикою, спрямованою на консолідацію українського суспільства, зокрема, шляхом правового захисту рівності прав і свобод усіх громадян. незалежно від місця проживання, статусу чи переваг голосування.

Аналіз чинного законодавства України, яке покликане захистити конституційні права і свободи громадян України під час конфлікту на Сході України, свідчить про те, що питання його гарантування та виконання детально врегульовані для категорій громадян України, як військових. і працівники українського законодавства військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України та брали безпосередню участь в антитерористичній операції (забезпечували її проведення) [67, с. 46].

Але військова агресія Російської Федерації проти України також призвела до появи в нашій країні кількох принципово нових соціальних груп людей, які також потребують захисту та підтримки держави. Це мирні громадяни (цивільне населення), які не брали безпосередньої участі у збройному конфлікті, але постраждали внаслідок бойових дій та неможливості захистити свої права, у тому числі:

Населення, що проживає у зоні конфлікту, серед них:

- інваліди, які отримали інвалідність внаслідок поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних у районах бойових дій;
- особи, які отримали поранення чи інші ушкодження здоров'я у районах бойових дій, але не отримали інвалідність;
- члени сімей громадян, які загинули (зникли безвісти) або померли внаслідок поранення чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних у районах бойових дій; особи, які зазнали виключно матеріальних збитків, що виникли у районах бойових дій;
- внутрішньо переміщені особи [67, с. 174-175].

Як і у випадку традиційної війни, так і у випадку гібридних чи нерегулярних конфліктів, населення в зоні збройного конфлікту страждає від порушень своїх основних прав людини та громадянина. У таких випадках існує не тільки постійна загроза життю, здоров'ю та майну цих людей.

Звичайне життя цих людей переривається, і у них з'являється низка додаткових проблем і обов'язків, які не притаманні мирному часу. Зокрема, збройний конфлікт суттєво впливає на безпеку жінок, дітей, людей похилого віку та людей з інвалідністю.

Світовий досвід показує, що дискримінація та гендерне насильство можуть бути використані як засоби ведення війни, як це сталося особливо під час конфлікту в Боснії та Герцеговині в 1990-х рр. Відомо, що терористична організація «Ісламська держава» також викрадає жінок для сексуальної експлуатації або з метою сексуальної експлуатації. вчинити терористичні акти шляхом самогубства. З іншого боку, чоловіків у зоні конфлікту примусово мобілізують до лав бойовиків шляхом фізичного примусу чи психологічного тиску.

Збройні конфлікти руйнують сім'ї, діти часто залишаються сиротами, вони зазнають психологічних травм, що позначаються на їх дорослому житті, людям потрібно змінити місце проживання, що стало надто небезпечним. За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, з початку

конфлікту на Донбасі зафіксовано 33 146 цивільних, цивільних, військовослужбовців Збройних Сил України та інших збройних формувань.

За даними Міністерства соціальної політики України, на початок 2017 року зареєстровано майже 1,8 мільйона внутрішньо переміщених осіб, які були змушені переїхати з АР Крим, міста Севастополя, а також Донецької та Луганської областей. через тимчасову окупацію України. За даними Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), в Україні з території проведення антитерористичної операції в інші регіони України виїхало близько 200 тисяч дітей.

Нині понад 3% населення України становлять внутрішньо переміщені особи – громадяни України, які були змушені залишити свої домівки, майно, спосіб життя та вкрай потребують державної та недержавної допомоги.

Основними причинами такого стану речей із неналежним виконанням конституційних прав і свобод громадян України, які проживають у зоні конфлікту, є:

- дефіцит фінансових ресурсів держави;
- відсутність чіткого механізму відбору та критеріїв відбору для надання соціальної підтримки мігрантам з урахуванням їх матеріального становища та соціального статусу;
- відсутність повної та достовірної інформації про розмір шкоди (майнової шкоди), заподіяної громадянам-переселенцям під час бойових дій, та відсутність механізму її відшкодування;
- недосконалість державної політики у сфері забезпечення зайнятостю переселенців, обмеженість інформації про можливості працевлаштування;
- наявність багатьох переселенців із психофізіологічними ушкодженнями та відсутність програми надання їм належної медико-соціальної допомоги. Крім того, невирішеність правового питання щодо визначення статусу окремих районів Донецької та Луганської областей та стану конфлікту створює додаткові проблеми у визначенні винних у завданні шкоди громадянам України та джерел відшкодування.

Водночас українська влада не має морального права залишати наодинці зі своїми проблемами своїх громадян, які не брали безпосередньої участі у бойових діях, але постраждали внаслідок бойових дій. Він зобов'язаний створити належні умови для медико-соціальної реабілітації інвалідів (поранених), піклуватися про долю дітей-сиріт, вдів та вдівців тощо.

Українське законодавство потребує деяких змін, щоб краще гарантувати конституційні права і свободи громадян України в умовах гібридного конфлікту. До цієї роботи мають бути активно залучені представники громадськості, в тому числі із зони конфлікту, адже вони краще за всіх знають проблеми, з якими стикається населення, і розуміють, що потрібно робити для відновлення безпеки та стабільності.

Реалізація МГП в українському законодавстві є одним із обов'язків народних депутатів Верховної Ради України. З огляду на це, посібник є ефективним інструментом для ознайомлення з найважливішими нормами МГП, що допоможе знайти необхідні рішення для сучасних викликів на законодавчому рівні.

Можливості дій народних депутатів Верховної Ради України не обмежуються ефективним виконанням законодавства МГП. Здійснюючи свої законодавчі повноваження, депутати можуть ратифікувати документи МГП. Здійснюючи необхідний нагляд, парламентарі можуть забезпечити належну підготовку з МГП та належну інформацію для Збройних Сил України та правоохоронних органів. Як лідери громадської думки, парламентарі можуть сприяти кращому розумінню МГП у суспільстві.

Сучасне міжнародне право у сфері прав і свобод людини вимагає від держав постійного контролю за виконанням та вдосконаленням власного законодавства у цій сфері. У той же час питання гарантування, захисту та захисту прав людини не розглядаються міжнародним співтовариством як суто внутрішня справа держави.

Усвідомлення необхідності гарантувати права людини за будь-яких обставин має принципове значення. .

Тому можна сказати, що сучасний характер та наслідки збройних конфліктів, у тому числі гібридного характеру, потребують удосконалення законодавства України з метою повної гарантії прав, свобод, життя і здоров'я постраждалого цивільного населення, а також гуманного ставлення без будь-якої дискримінації осіб, які не брали безпосередньої участі у бойових діях, а також тих, хто добровільно склав зброю відповідно до статті 3 Женевської конвенції.

Таким чином, міжнародне гуманітарне право через Конвенцію про права дитини 1989 року та Африканську хартію прав і добробуту дитини 1999 року закликало держави-члени «вжити всіх можливих заходів» і «всі необхідні заходи» для того, щоб не дитина віком до п'ятнадцяти або до вісімнадцяти років була завербована або брала безпосередню участь у бойових діях.

Крім того, Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах підвищив мінімальний вік для вербування або участі в бойових діях до 18 років. Так само в 1998 і 2002 роках міжнародне кримінальне право через Римський статут Міжнародного кримінального суду (Римський статут) і Статут Спеціального суду Сьєрра-Леоне стверджував, що «вербування або зарахування дітей у віці до п'ятнадцяти років або його дії активної участі «були військовим злочином і серйозним порушенням МГП.

Нарешті, у 1999 році Міжнародна організація праці вийшла за межі вищезгаданих сфер права, визнавши у своїй Конвенції про найгірші форми дитячої праці, що «примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання у збройних конфліктах» є практикою, подібною до рабства. практика.

## **ВИСНОВКИ**

Вирішення проблематики та завдань дипломної роботи здійснювалось шляхом проведення дослідження існуючих теоретичних та практичних матеріалів і нормативно-правової бази.

Підбиваючи підсумки, можна зробити висновок, що в сучасному міжнародному праві склався і ствердився принцип поваги до прав і свобод людини, у той же час жінки та діти, як одна з найменш соціально захищених груп населення, все ще залишаються з різних причин суб'єктами-об'єктами систематичної різноманітної дискредитації, особливо в умовах збройних конфліктів.

Від початку збройного конфлікту на сході України навесні 2014 року, розпочатого та підтримуваного РФ, конституційний лад на цій території України фактично припинив своє існування. Як зазначається у доповіді Управління Верховного комісара ООН з прав людини, саме жінки та діти постраждали від цієї ситуації найбільше і заплатили найвищу ціну внаслідок значних порушень та зловживань у сфері прав людини, відсутності безпеки та колапсу верховенства права.

1. Конвенція про права дитини 1989 року дає більш точне визначення терміну: «Дитина — це будь-яка людина віком до вісімнадцяти років, якщо згідно із законом, що застосовується до дитини, вона досягає повноліття раніше».

2. Відповідно до цього положення, міжнародні збройні конфлікти - це ті конфлікти, які виступають проти Високих Договірних Сторін, тобто держав. Міжнародний збройний конфлікт виникає, коли одна або кілька держав вдаються до збройної сили проти іншої держави, незалежно від причин або інтенсивності цього протистояння. Відповідні норми МГП можуть застосовуватися навіть за відсутності відкритих бойових дій. Більше того, не потрібно офіційного оголошення війни чи визнання ситуації. Існування міжнародного збройного конфлікту і, як наслідок, можливість застосування міжнародного гуманітарного права до цієї ситуації залежить від

того, що насправді відбувається на місці. Він заснований на фактичних умовах.

Отже, що стосуються добробуту дітей, дитина має бути об'єктом особливого інтересу та особливого захисту. Права дитини були визнані після Першої світової війни з прийняттям Женевської декларації в 1924 р. Процес визнання прав дитини продовжився завдяки ООН з прийняттям у 1959 р. Декларації прав дитини.

Женевська декларація прав дитини 1924 р. заклала основи та надала поштовх для створення Декларації прав дитини 1959 року.

У 1974 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про захист жінок і дітей у надзвичайних ситуаціях і збройних конфліктах. Ця декларація засуджує напади та бомбардування цивільного населення та забороняє переслідування, ув'язнення, катування та будь-які форми

Проте багато хто висловив думку, що існуючі Декларації мало корисні, оскільки вони не мають «зубів» і що потрібна Конвенція. На форумі неурядових організацій, організованому в Римі Дитячим фондом Організації Об'єднаних Націй у 1984 році, пан Нільс Тедін, президент шведського комітету, висловив думку, що існуючі декларації або забуті, або нехтують, і що Міжнародна конвенція про права дитини — включно із захистом у зовнішніх і внутрішніх збройних конфліктах — має надзвичайне значення, і для цього неурядові організації повинні впливати на громадську думку та чинити тиск на уряди та міжнародні органи. Він заявив: «У нинішній ситуації із загрозою невибіркового знищення в кожному збройному конфлікті необхідно зміцнювати ООН та інструменти міжнародного права».

3. Женевська Конвенція захисту прав цивільного населення гарантує особливу турботу про дітей, але саме Додатковий Протокол закладає принцип особливого захисту: «Діти повинні бути об'єктом особливої поваги і захищені від будь-якої форми непристойного посягання. Сторони, що перебувають у конфлікті, надають їм необхідну турботу та допомогу, чи то

через їх вік, чи з будь-якої іншої причини» (ст. 77). Цей принцип також стосується міжнародного збройного конфлікту (ст. 4, п. 3 АРП).

Цей захист можна узагальнити так:

- евакуація, спеціальні зони;
- допомога та турбота;
- ідентифікація, возз'єднання сім'ї та діти без супроводу;
- освіта, культурне середовище;
- заарештованих, затриманих чи інтернованих дітей; її звільнення від

смертної кари.

Четверта Женевська конвенція містить багато положень на користь дітей. Вони показують, що вже в 1949 році вважалося, що дітей слід особливо захищати від війни. Однак принцип, на якому базуються правила, що стосуються дітей, прямо ніде не зазначено в цій Конвенції.

5. Міжнародне гуманітарне право через Конвенцію про права дитини (CRC) 1989 року та Африканську хартію прав і добробуту дитини (ACRW) 1999 року закликала держави-члени «вжити всіх можливих заходів» (CRC). ) та «всі необхідні заходи» (ACRW) для забезпечення того, щоб жодна дитина віком до п'ятнадцяти років (CRC) і жодна дитина віком до вісімнадцяти років (ACRW) не були завербовані або брали безпосередню участь у бойових діях.

Більше того, у Факультативному протоколі до Конвенції про Права Дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах мінімальний вік для вербування або участі в бойових діях збільшено до 18 років []. Так само в 1998 та 2002 роках Міжнародне кримінальне право через Римський статут Міжнародного кримінального суду (Римський статут) і Статут спеціального суду Сьєрра-Леоне стверджував, що «призов або зарахування дітей у віці до п'ятнадцяти років або використання їх для активної участі у бойових діях» було військовим злочином і серйозним порушенням МГП.

Нарешті, у 1999 році Міжнародна організація праці зробила крок далі, ніж раніше згадані галузі права, визнавши у своїй Конвенції про найгірші



форми дитячої праці, що «примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання у збройних конфліктах» є практикою, подібною до рабства.

6. Гуманітарна робота МКЧХ в інтересах дітей здійснюється особливо під час війни, громадянської війни або внутрішніх протиріч, але він має довгу історію бере на себе ініціативу, яка входить в його роль як специфічно нейтральної та незалежної установи та посередника, що займається запобіганням та усунення людських страждань.

Згідно зі своєю традицією як гуманітарної організації та своїм мандатом, МКЧХ не чекав законодавчих положень щодо захисту дітей у збройних конфліктах, перш ніж розпочати операції із захисту дітей. Під час конфліктів ініціативи МКЧХ передували правовому захисту дітей і намагалися його завершити або компенсувати, коли був відсутній механізм застосування міжнародного права.

Під час Другої світової війни, серед такого жаху та незважаючи на труднощі, з якими він зіткнувся у своїй роботі з цивільним населенням, особливо через відсутність правових підстав, МКЧХ зміг організувати певні дії, такі як поміщення молодих людей під варту. У спеціальних таборах, організацію радіопередач, щоб сприяти возз'єднанню дітей і батьків і створенню дитячих будинків у країнах, зруйнованих війною.

7. Спеціалізованою структурою ООН, що займається захистом прав та інтересів дітей, є дитячий фонд ООН, ЮНІСЕФ (United Nations Children's Fund, UNICEF).

До вирішення дитячих проблем ЮНІСЕФ залучає найширше коло тих, хто може і повинен подбати про майбутнє нових поколінь, активно співпрацюючи з урядами і науковими установами, бізнесом і громадськими організаціями, лікарнями і навчальними закладами, інформуючи про проблеми дітей, пропонуючи перевірені й ефективні рішення, стимулюючи законодавчі зміни.

8. На сьогодні не існує єдиного державного механізму обліку жінок та дітей, які постраждали від збройного конфлікту у зоні проведення АТО, та

надання їм соціального захисту. Більшість ініціатив у цій сфері є ситуативними і неефективними.

Жінки та діти на сході України потребує розумних, нормативно забезпечених видів соціальної допомоги, у тому числі, для покриття витрат на лікування дітей, та надання психологічної та лікарської допомоги жінкам, які постраждали від насилля внаслідок ЗК.

Також, не передбачено надання певного статусу для осіб, які проживали/проживають на території проведення АТО й тим, кому було завдано шкоду здоров'ю під час військових дій.

Крім того, не передбачено окремого порядку відшкодування завданої шкоди.

На сьогодні відсутня єдина скоординована соціальна політика відносно цих категорій громадян України, немає консолідованої статистичної бази щодо жертв війни з початку бойових дій (2014 року), а також відсутній чіткий механізм надання відповідного соціального статусу і адекватної соціальної допомоги жінкам та дітям, які постраждали в ході збройного конфлікту.

Щодо механізмів Захисту, було визначено, що дітям потрібно забезпечити належний догляд і допомогу, зокрема продукти харчування, одяг і тонізуючі препарати. Також потрібно вжити всіх можливих заходів, щоб запобігти безпосередній участі у воєнних діях дітей віком до 18 років, а також щоб діти, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок збройного конфлікту, не залишалися напризволяще, щоб за будь-яких обставин полегшити догляд за ними, виконання обрядів, пов'язаних з їхнім віросповіданням, та забезпечити їм освіту.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. McConnan I., Uppard H. Children - Not Soldiers. Guidelines for working with child soldiers and children associated with fighting forces., Save the Children UK, London, 2001.

2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text)

3. John. M. Children's Rights and Power: Charging up for a New Century. JKP, 2003.

4. Замула А.Ю. Міжнародне право у боротьбі зі злочинами катування та тероризму. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики – 2020», 01 травня 2020 р.: тези доп. К., 2020. С. 154-161.

5. Международное право. Ведение военных действий: Сборник Гаагских конвенций и иных международных документов. 4-е изд., дополн. М. : Международный Комитет Красного Креста, 2004. 372 с.

6. Женевские конвенции от 12 августа 1949 года и дополнительные протоколы к ним. 4-е изд., испр. М. : Международный Комитет Красного Креста, –2005. 344 с.

7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_199#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text)

8. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_200#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text)

9. Т. Р. Короткий. ПОНЯТИЕ «НЕЗАКОННЫЕ КОМБАТАНТЫ» И ИХ ПРАВОВОЙ СТАТУС. Наукові праці Одеської національної юридичної академії Том 8. 2009. DOI: <https://doi.org/10.32837/npuola.v8i0.63>

10. Базов В.П. Кримінальна відповідальність за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права: Навч. посіб. / В. Базов. К. : Істина, 2003. 136 с.

11. Міжнародне право: військові аспекти: Навч. посібник / Під заг. ред. В.Б. Толубка. К. : НАОУ 2003. 252 с.

12. Калугин В.Ю. Курс международного гуманитарного права / В. Ю. Калугин. Минск : ТЕСЕЙ, 2006. 496 с.

13. Котляров И.И. Международное право и вооруженные конфликты. Монография. М.: Московский университет МВД. Россия. 2003. 285 с.

14. Право війни. Порадник для командного складу Збройних Сил України. К., 1997. 128 с.

15. Міжнародне гуманітарне право: Навч. посіб. / Під ред. Базова В. П. К. : Варта, 2000. 140 с.

16. Волошин Ю.О., Замула А.Ю., Карпачова Н.І. Забезпечення права ув'язнених на належну медичну допомогу: міжнародні стандарти та національна практика. Запорожский медицинский журнал. –2019 . –Том 21, № 4(115) С. 511-516. (видання індексується Web of Science)16. Фредерик де Мулинен. Право войны. Руководство для Вооруженных Сил. / Фредерик де Мулинен. М. : МККК. 2003. 322 с.

17. Фриц Кальсховен. Ограничения методов и средств ведения войны / Фриц Кальсховен. М. : МККК. 1994. 231 с.

18. W. Fenrick, "The development of the law of armed conflict through the jurisprudence - the International Criminal Tribunal for the sued a strategy aimed at high-level offenders Former Yugoslavia", Journal of Armed Conflict The Law, Vol. 3. 1998, p. 198.

19. Aptel. C International criminal justice and child protection. Children and transitional justice: truth-telling, accountability and reconciliation. UNICEF

Innocenti Research Centre, Florence/Human Rights Program, Harvard Law School, Cambridge, MA, 2010. pp 67113.

20. Aptel C. Children and accountability for international crimes: the contribution of International Criminal Courts. Innocenti working paper no. 20. UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, 2010.

21. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 19.10.1973 // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text)

22. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_042#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text)

23. Bhabha J. Child migration and human rights in a global age. Princeton University Press, Princeton. Child Soldiers International. 2014. [Electronic resource]. URL : <https://www.child-soldiers.org/our-strategy-1>

24. Coomaraswamy R. The optional protocol to the convention on the rights of the child on the involvement of children in armed conflict – towards universal ratification. 2010. Int J Child Rights 18:535–549.

25. Drumbl M. Reimagining child soldiers in international law and policy. Oxford University Press. Oxford, 2014.

26. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Study on the impact of armed conflicts on the nutritional situation of children. 1996. [Electronic resource]. URL : <http://www.fao.org/docrep/005/w2357e/W2357E00.htm>

27. Global Coalition to Protect Education from Attack Safe schools declaration endorsements. 2017. [Electronic resource]. URL : <http://www.protectingeducation.org/guidelines/support>

28. Global Coalition to Protect Education from Attack Safe schools declaration. 2017 [Electronic resource]. URL : [http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/safe\\_schools\\_declaration-final.pdf](http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/safe_schools_declaration-final.pdf)

29. Hamilton C, Anderson K, Barnes R, Dorling K. Discussion paper: administrative detention of children: a global report. UNICEF, New York, 2011.
30. Heintze H. On the relationship between human rights law protection and international humanitarian law. 2004. *Int Rev Red Cross* 86(856):789–814.
31. Henckaerts J-M, Doswald-Beck L. Study on customary international humanitarian law: volume I, rules. Cambridge University Press. Cambridge, 2005.
32. Human Rights Watch. Children in the ranks: the Maoists' use of child soldiers in Nepal. Human Rights Watch. New York, 2007.
33. Human Rights Watch. Extreme measures: abuses against children detained as national security threats. Human Rights Watch. New York, 2016.
34. Hutchinson A, Waterhouse P, March-MacDonald J, Neal S, Ingham R. Understanding early marriage and transactional sex in the context of armed conflict: protection at a price. *Int Perspect Sex Reprod Health* 42(1):45. 2016. [Electronic resource]. URL : <https://doi.org/10.1363/42e0416>
35. International Committee of the Red Cross. Legal protection of children in armed conflict. Legal factsheet. 2003. [Electronic resource]. URL : <https://www.icrc.org/en/document/legal-protection-children-armed-conflict-factsheet>
36. International Committee of the Red Cross. 30th international conference of the Red Cross and Red Crescent, study on customary international humanitarian law, 2007. 30IC/07/8.3 [Electronic resource]. URL : [https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/30ic\\_83\\_customaryihl\\_report\\_final\\_eng.pdf](https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/30ic_83_customaryihl_report_final_eng.pdf)
37. International Court of Justice. Legality of the threat or use of nuclear weapons, advisory opinion. *I.C.J. Reports* 1996. pp 226–267.
38. International Court of Justice. Legal consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory, advisory opinion.. *I.C.J. Reports*. 2004. pp 136–203.
39. Denov, M., Blanchet-Cohen, N. Trajectories of violence and survival: Turnings and adaptations in the lives of two war-affected youth living in Canada.

Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology. 2016. pp - 236–245. [Electronic resource]. URL : <http://dx.doi.org/10.1037/pac0000169>

40. Donald, D., Dawes, A., & Louw, J. (Eds.). Addressing childhood adversity. Cape Town, South Africa, 2012.

41. Reimagining child soldiers in international law and policy. Oxford University Press. New York. [Electronic resource]. URL : <http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199592654.001.0001>

42. Efevbera, Y., Betancourt, T. S. “Youth do all such things to survive here”: A qualitative study of challenges facing war-affected youth in Sierra Leone. Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology. 2016. pp. 254–261. [Electronic resource]. URL : <http://dx.doi.org/10.1037/pac0000174>

43. Freymond N., Cameron G. Towards positive systems of child and family welfare: University of Toronto Press. Toronto, 2006.

44. Eggerman M., Panter-Brick C. Suffering, hope, and entrapment: Resilience and cultural values in Afghanistan. Social Science & Medicine. 2010. [Electronic resource]. URL : <http://dx.doi.org/10.1016/j.socscimed.2010.03.023>

45. Fernando C., Ferrari M. Handbook of resilience in children of war. New York, 2013. [Electronic resource]. URL : <http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4614-6375-7>

46. Graham A., Powell M., Taylor, N., Anderson D., Fitzgerald R. Ethical research involving children.: UNICEF Office of Research-Innocenti. Florence, 2013.

47. Harrell B. E. Imposing aid–Emergency assistance to refugees. Oxford University Press. New York, 1986.

48. Hobfoll S. E., Watson P., Bell C. C., Bryant R. A., Brymer M. J., Friedman M. J. Ursano, R. J. Five essential elements of immediate and mid-term mass trauma intervention: Empirical evidence. Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes, 2007. pp- 283–315. [Electronic resource]. URL : <http://dx.doi.org/10.1521/psyc.2007.70.4.283>

49. Human Rights Watch. World Report 2015.: Institute for Economics and Peace. New York, 2015.

50. Wessells M. Psychosocial well-being and the integration of waraffected children: Toward a community resilience approach, 2012.

51. Derluyn C., Mels S., Parmentier W., Remember: Rehabilitation, reintegration and reconciliation of war-affected children. Cambridge. pp. 57–75.

52. Wessells M. G. Bottom-up approaches to strengthening child protection systems: Placing children, families, and communities at the center. *Child Abuse & Neglect*. 2015. pp. 43, 8 –21. [Electronic resource]. URL : <http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.04.006>

53. Wulczyn F., Daro D., Fluke J., Feldman S., Glodek C., & Lifanda, K. Adapting a systems approach to child protection: Key concepts and considerations. New York, 2010.

54. Yule W., Stuvland R., Baingana F., Smith, P. Children in armed conflict. Trauma interventions in war and peace. New York, 2010. pp. 217–242). [Electronic resource]. URL : [http://dx.doi.org/10.1007/978-0-306-47968-7\\_10](http://dx.doi.org/10.1007/978-0-306-47968-7_10)

55. Zack-Williams, T. When children become killers: Child soldiers in the civil war in Sierra Leone. In C. Fernando & M. Ferrari (Eds.), *Handbook of resilience in children of war* (pp. 83–94). (2013). New York, NY: Springer. [Electronic resource]. URL : [http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4614-6375-7\\_6](http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4614-6375-7_6)

56. Reed R. V., Fazel M., Jones L., Panter-Brick C., Stein A. Mental health of displaced and refugee children resettled in low-income and middle-income countries: Risk and protective factors. *The Lancet*, 2012. pp. 250 –265. [Electronic resource]. URL : [http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(11\)60050-0](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(11)60050-0)

57. Rutter M. Protective factors in children’s response to stress and disadvantage. In M. Kint & J. Rolf (Eds.), *Primary prevention of psychopathology*. NH: University Press of New England. Vol. 3, pp. 49 –74. Hanover, 1979.

58. Masten, A. S., & Obradovic, J.. Disaster preparation and recovery: Lessons from resarch on resilience in human development. *Ecology and Society*, (2008). 13, 9 –24.



59. McKay S., Veale A., Worthen, M., Wessells M. Building meaningful participation in reintegration among war-affected young mothers in Liberia, Sierra Leone and northern Uganda. *Intervention: International Journal of Mental Health, Psychosocial Work & Counselling in Areas of Armed Conflict*. 2011. Pp. 108 – 124. [Electronic resource]. URL : <http://dx.doi.org/10.1097/WTF.0b013e328348dfe7>

60. Miller K., Rasco L. *The mental health of refugees*. Erlbaum. Mahwah, 2004.

61. Kostelny K., Wessells M. Child friendly spaces: Promoting children's resiliency amidst war. *Handbook of resilience in children of war*. New York, 2013: pp. 119 –129. [Electronic resource]. URL : <http://dx.doi.org/10.1007/978-1>

62. Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація / А.М. Колодій // Альманах права. 2012. № 3. С. 42-46.

63. Пустогаров В. В. Оговорка Мартенса – история и юридическое содержание / Пустогаров В. В. // Право и политика. 2000. №3 [Электронный ресурс]. Библиотека Якова Кротова. URL : [http://krotov.info/library/13\\_m/ar/tens.htm](http://krotov.info/library/13_m/ar/tens.htm)

64. Реймерс Н. Ф. Надежды на выживание человечества. Концептуальная экология / Реймерс Н. Ф. М.: «Россия молодая», 1992. С. 365

65. Тихомиров С. Н. Международно-правовая защита окружающей среды в вооруженных конфликтах : автореф. дисс. на соиск. уч. степ. канд. юрид. наук. Специальность 12.00.10. Международное право / Сергей Николаевич Тихомиров. М.: 1997. 22 с.

66. Савчин М.В. Конституціоналізм і природа конституції: Монографія / М.В. Савчин. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. 372 с.

67. Тихомиров С. Н. Международно-правовая защита окружающей среды в вооруженных конфликтах : автореф. дисс. на соиск. уч. степ. канд. юрид. наук. Специальность 12.00.10. Международное право / Сергей Николаевич Тихомиров. М.: 1997. – 22 с.

